

Stimularea gândirii critice a jurnaliștilor

Dileme etice și editoriale

Studii de caz din mass-media din Republica Moldova

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

Consiliul de Presă

Stimularea gândirii critice a jurnaliștilor

Dileme etice și editoriale

Studii de caz din mass-media din Republica Moldova

CZU 070(478)

G 65

Autori:

Nadine Gogu

Petru Macovei

Ion Bunduchi

Coordonator:

Dumitru Lazur

Mulțumiri: Ioana Avădani (Centrul pentru Jurnalism Independent, România)

Machetare computerizată și copertă: Andrei Ichim

Studiul „Stimularea gândirii critice a jurnaliștilor” a fost elaborat și publicat cu suportul Programului Comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Susținerea Democrației în Moldova”

ISBN 978-9975-80-478-3

CUPRINS

Introducere	4
Preotul acuzat de întreținerea relațiilor homosexuale.....	5
Protecția persoanelor în situații vulnerabile/ protecția minorilor.....	13
Difuzarea imaginilor șocante/morbide.....	18
Digul de la Nemțeni și investigația jurnalistică.....	23
Mămica-minoră.....	31
Joc periculos cu titluri incendiare	37
“Rușii vor la cârma țării”	43
Scandalul sexual cu implicarea lui V. Iordan.....	46
Suicidul în presă.....	53
Reflectarea protestelor violente	60

INTRODUCERE

Programul Comun al Uniunii Europene și al Consiliului Europei „Susținerea Democrației în Moldova” și Consiliul de Presă din Republica Moldova reiau ideea unei serii de studii de caz cu genericul „Stimularea gândirii critice a jurnaliștilor”, elaborate de Centrul pentru Jurnalism Independent (România), cu sprijinul Ambasadei SUA la București, a Regatului Țărilor de Jos și a CEE Trust Fund for Democracy.

Broșura „Stimularea gândirii critice a jurnaliștilor” conține zece studii de caz culese din mass-media din Republica Moldova, pe care le propunem spre dezbatere studenților, tinerilor jurnaliști și tuturor celor interesați de etica jurnalistică.

Intenția noastră nu este de a critica un ziar, un post de televiziune sau un ziarist anume. Cazurile au fost selectate pentru calitatea lor de a fi un exemplu și pentru că ofereau un context pentru a discuta o anumită problemă etică și implicațiile ei editoriale.

Scopul studiilor de caz constă în stimularea dezbaterilor critice atât în procesul de predare a eticii în școlile de jurnalism, cât și în redacții, ca parte a procesului de luare a deciziilor editoriale. Astfel, regulile deontologice își vor regăsi reflectarea firească în conținutul produsului jurnalistic și nu vor mai fi privite ca simple elemente de teorie a presei.

Abordarea autorilor este una dilematică, dar și critică de multe ori. Autorii nu s-au ferit să exprime opinii față de comportamentul jurnalistic. Vă invităm să faceți același lucru când citiți aceste broșuri. Fiți critici, dar exprimați-vă opiniile.

PREOTUL ACUZAT DE ÎNTREȚINEREA RELAȚIILOR HOMOSEXUALE

Expunerea temei

Cazul preotului acuzat de întreținerea relațiilor sexuale cu tineri de sex masculin, contrar canoanelor bisericești care dezaprobă „păcatul sodomiei”, și presupusa filmare cu camera ascunsă a acestor relații, ridică semne de întrebare în ce privește implicarea mass-media în campanii de blamare și înfierare a unor persoane, dar și dileme etice legate de interesul public în raport cu dreptul la viață privată. Alte probleme examinate în prezentul studiu de caz vizează implicațiile deontologice ale difuzării și comentării de către mass-media a imaginilor cu caracter sexual explicit, nerespectării dreptului la replică, documentării insuficiente, publicării datelor cu caracter personal și a stigmatizării în presă.

Faptele

La 1 martie 2011, în buletinul de știri de la orele 13.00, postul de televiziune Jurnal TV a difuzat o știre-promo a unui subiect care urma să fie prezentat în Jurnalul orei 20.00 la același post de televiziune. Știrea cu durata de 42 de secunde, intitulată „Păcat... sub sutană”, anunța despre un „scandal sexual fără precedent în Republica Moldova” în care ar fi implicat părintele Vasile Ciobanu, duhovnic al mănăstirii de femei din Tabăra, Orhei. Postul de televiziune a anunțat că preotul „riscă să fie caterisit”, după ce Jurnal TV „a intrat în posesia unor imagini care îl surprind pe preot întreținând relații sexuale cu doi tineri”. Știrea a inclus imagini filmate cu camera ascunsă, în care apar doi bărbați îmbrățișându-se pe un pat, inclusiv unul dezbrăcat până la brâu, și alte imagini care lasă să se înțeleagă că între protagoniștii acestora există o relație erotico-sexua-

lă. De asemenea, este prezentată și declarația preotului, care spune că „preotul este ființă vie și ar putea să cadă în păcat”. Știrea este marcată cu banda „Exclusivitate” și „Camera ascunsă” și se încheie cu îndemnul „Urmăriți un reportaj exclusiv cu imagini șocante în Jurnalul orei 20.00!”.

La scurt timp, știrea a fost preluată și de alte componente ale Trustului de presă Jurnal. Astfel, portalul www.jurnal.md a titrat: „VIDEO/Scandal sexual la Orhei! Preot, în relații sexuale cu doi tineri”, anunțând de asemenea un „scandal sexual fără precedent în Republica Moldova” și „un caz strigător la cer”, informația fiind însoțită de știrea video difuzată anterior de Jurnal TV.

În jurnalul de știri de la 20.00, dar și în alte buletine de știri din seara aceleiași zile, Jurnal TV a prezentat un reportaj detaliat cu durata de 4 minute și 30 secunde, precizând că a „utilizat cele mai decente secvențe din imaginile filmate cu camera ascunsă”. În reportaj este dat citirii decretul emis de Mitropolitul Moldovei care l-a oprit de la oficierea serviciilor bisericești pe preotul de la mănăstirea Tabăra „pentru comportament neadecvat statutului preoțesc”, apoi sunt prezentate și comentate imaginile filmate cu camera ascunsă, accentuându-se caracterul sexual al relației dintre cei filmați. Imaginile sunt subtitrate cu descifrarea discuțiilor cu caracter pronunțat erotic, din care reiese că persoana mai în vârstă dintre cei filmați (despre care se afirmă că ar fi preotul de la mănăstirea Tabăra) îi cere tânărului din imagine anumite favoruri sexuale, pe care acesta nu dorește să le accepte. În continuarea reportajului se anunță că reporterii de la Jurnal TV i-au cerut comentarii duhovnicului Vasile Ciobanu despre „păcatul sodomiei”, fără ca acesta să cunoască că postul de televiziune deține imagini care, conform Jurnal TV, îl prezintă tocmai pe el întreținând relații de acest fel. În timp ce preotul răspunde la întrebarea reporterului și condamnă acest păcat, pe ecran sunt reluate imaginile filmate cu camera ascunsă. În final, reporterul îi spune preotului că „la noi în redacție au parvenit niște imagini în care sunteți dumneavoastră și încă un bărbat întreținând relații sexuale”, cu scopul clar de a surprinde reacția duhovnicului la aflarea noutății că ar fi fost filmat. Aceleași secvențe din imaginile filmate cu camera ascunsă au fost reluate și înainte de comentariul secretarului Mitropoliei Moldovei privind acest caz, despre care Jurnal TV anunță că este „primul caz de acest gen, apărut în presa autohtonă”.

La câteva minute, pe portalul www.jurnal.md a apărut informația „Scandal sexual fără precedent! Vezi desfrâul preotului din Orhei/VIDEO”.

În aceeași zi, dar și în zilele imediat următoare, imaginile cu trimitere la Jurnal TV au fost preluate de majoritatea posturilor de televiziune cu acoperire națională și cvasi-națională din Moldova, de portaluri de știri și motoare de căutare web, precum și de unele ziare care au prezentat informația așa cum au preluat-o de la sursa primară sau

au dezvoltat subiectul, incluzând opinii ale reprezentanților clerului, ale călugărilor sau localnicilor din Tabăra, Orhei.

Astfel, postul de televiziune Pro TV Chișinău a prezentat opiniile mai multor săteni, unii dintre care afirmă că imaginile au fost trucate, iar alții că au auzit că preotul ademenea la el tineri de **până la 18 ani**.

La 2 și 3 martie 2011, cotidianul „Adevărul Moldova” a publicat materialele „Preotul Vasile Ciobanu a transformat mănăstirea Tabăra într-un bordel”, susține una din coris-tele bisericii. Clericul din Tabăra a fost filmat în timp ce întreține relații sexuale cu doi tineri” și „Preotul filmat în timp ce făcea sex cu băieții: „Nu e așa strașnic ce apare în imagini“. Materialele prezintă opiniile sătenilor despre acest caz, este relatată și versiunea preotului care spune că imaginile video au fost montate și că „scandalul sexual în care este implicat a fost pus la cale de un meșter de icoane pentru a se răzbuna pe el”. În același timp, ziarul publică informații, fotografii și alte „detalii picante” din viața preotului, inclusiv faptul că locuiește cu un bărbat de 30 de ani, despre care unii sătenii afirmă că îi este amant, sau că deseori apare în stare de ebrietate. Replica duhovnicului la aceste acuzații lipsește.

De notat că reportajul cu pricina a fost pus pe post de Jurnal TV în perioada când în spațiul public era dezbătută intens necesitatea adoptării Legii privind prevenirea și combaterea discriminării, proiectul căreia fusese avizat pozitiv de Guvernul Republicii Moldova. O parte a societății, în special persoane reprezentând Biserica și unele asociații afiliate structurilor bisericești, dar și unele partide politice, desfășurau la acel moment o campanie agresivă împotriva adoptării acestei legi, pe motiv că ea ar promova drepturile persoanelor cu orientare sexuală netradițională. A doua zi după difuzarea primului reportaj despre preotul de la mănăstirea Tabăra, pe portalul www.jurnal.md a fost plasată informația „Preotul surprins în pat cu doi tineri s-ar fi ales și cu desbăgubiri”, în care se afirmă, cu trimitere la un reprezentant al Mitropoliei Moldovei, că o eventuală lege anti-discriminare i-ar fi permis acestui duhovnic să officieze în continuare slujbe, căci mitropolitul nu l-ar fi putut opri să facă acest lucru. Ulterior, ministrul Justiției a dezmințit această afirmație, deoarece biserica este separată de stat și statul nu poate interveni în organizarea internă a bisericii.

Cazul s-a aflat în atenția presei pe toată durata lunii martie 2011, ulterior fiind anunțată decizia judecății bisericești, prin care preotul Vasile Ciobanu a fost caterisit, numirea altui duhovnic, întâmpinat cu răceală de stareța Mănăstirii Tabăra etc.

Probleme de conduită profesională

Modalitatea în care a fost realizat, prezentat și comentat reportajul despre acest caz ar trebui să ne determine să căutăm răspunsuri la câteva întrebări importante legate de conduita profesională a postului de televiziune și a jurnaliștilor care au realizat materialul. Când au fost filmate secvențele video? Cum anume a intrat redacția în posesia lor? Dacă au fost filmate de colaboratorii postului de televiziune, cu ce scop și în baza cărei norme legale sau deontologice s-a făcut acest lucru? Dacă imaginile nu sunt rezultatul muncii jurnalistului și au fost aduse la redacție, cine sunt aceste persoane și cu ce intenții declarate au făcut-o? De ce trustul media a ales să mediatizeze acest caz atât de detaliat, orientând în acest scop importante resurse umane din instituțiile mass-media pe care le gestionează? S-a urmărit dezbateră publică a acestui caz concret sau a unui fenomen pe care redacția îl dezaprobă, împotriva căruia se pronunță cu fermitate și dorește pedepsirea celor implicați în relații de acest fel? Cine va avea de câștigat în urma difuzării reportajului? De ce redacția a recurs la tehnici de intimidare a sursei, prin întrebări de „demascare”? Nu sunt oare jurnaliștii manipulați? Există vreo legătură între prezentarea acestui reportaj și protestele anumitor forțe împotriva adoptării Legii privind prevenirea și combaterea discriminării? Răspunsurile la aceste și alte întrebări ne-ar putea ajuta să tragem concluzia privind gradul de implicare a postului de televiziune într-o campanie de înfierare a unei persoane care, din punct de vedere al moralei creștine, a săvârșit un păcat incompatibil cu calitatea de slujitor al bisericii. Codurile deontologice ale jurnaliștilor impun prezentarea informațiilor într-o manieră onestă și echilibrată, iar implicarea instituțiilor mass-media în campanii de blamare a unor persoane contravine principiilor jurnalismului responsabil și etc.

Interesul public versus viața privată

Cât de justificată este decizia de a difuza un astfel de material? Există sau nu există în acest caz un interes public major care ar justifica imixtiunea în viața privată? Până unde putem merge pentru a „demasca” o persoană publică despre care cunoaștem sau bănuim că este implicată în acțiuni care îi afectează capacitatea de exercitare a funcției publice?

În virtutea funcției pe care o deține, un preot este o persoană care se află permanent în „văzul lumii”, iar comportamentul unui preot este urmărit și apreciat de oameni, în special de enoriași, prin prisma valorilor pe care acesta le predică și a canoanelor bisericești care reglementează activitatea păstorească. Astfel, în situația când despre

un preot se cunoaște cu siguranță că întreține relații homosexuale, numite de biserică „sodomie” și aspru condamnate, acest lucru ar putea prejudicia în ochii unor credincioși nu doar imaginea preotului în cauză, ci și a bisericii ca instituție care păstrează valorile morale și spirituale ale omenirii. Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, la fel ca și Legea cu privire la libertatea de exprimare, stabilesc că *interesul public este interesul societății (și nu simpla curiozitate a indivizilor) față de evenimentele ce țin de exercitarea puterii publice sau față de alte probleme care trezesc interesul societății sau al unei părți a ei*. În cazul dat, preotul nu exercită direct puterea publică (de stat), însă activitatea bisericească, implicit sinceritatea atașamentului fețelor bisericesti la valorile pe care ei înșiși le promovează, trezește interesul justificat al unei părți importante a societății.

Să ne întrebăm însă dacă în acest caz interesul public a prevalat asupra vieții private, justificând astfel filmarea preotului întrun apartament privat, chipurile, întreținând relații de natură sexuală cu unul sau mai mulți tineri de sex masculin. Reamintim că în Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova (redacție nouă) se stabilește că *imixtiunea în viața privată este permisă numai atunci când interesul public în dezvăluirea faptelor prevalează în fața protecției imaginii persoanei*. În același timp, *jurnalistul relatează despre comportamentul privat al unei persoane publice, fără consimțământul acesteia, doar atunci când un atare comportament îi afectează capacitatea de exercitare a funcției publice*. Astfel, dezvăluirea detaliilor din viața privată a preotului de la mănăstirea Tabăra era justificată dacă acest tip de comportament i-ar fi afectat capacitatea de exercitare a atribuțiilor specifice poziției pe care o deține. În acest caz (dacă acuzațiile care i se aduc sunt bazate pe fapte reale), putem vorbi doar despre un comportament inacceptabil din punct de vedere al canoanelor bisericești, ceea ce îi poate influența credibilitatea în rândul enoriașilor.

De remarcat, că maniera de mediatizare a acestui subiect de către Jurnal TV și alte instituții mass-media indică asupra faptului că jurnaliștii/editorii au fost interesați mai mult de elementele senzaționale ale cazului („scandal sexual fără precedent”, „primul caz de acest gen, apărut în presa autohtonă”, „reportaj exclusiv cu imagini șocante”, „caz strigător la cer”, „vezi desfrâul preotului din Orhei” etc.) și de comentarea acțiunilor cu caracter sexual ale protagoniștilor, decât de implicațiile moral-spirituale ale situației. Perspectiva de abordare a excelat în detalii și scene „comerciale”, fără analiza pertinentă și echilibrată a acestui caz concret (eventual, a fenomenului dacă putem vorbi despre existența unui fenomen), a cauzelor și consecințelor acestuia.

Utilizarea și comentarea imaginilor cu caracter sexual explicit

De cele mai multe ori, instituțiile mass-media care au mediatizat acest caz au preluat parțial imaginile de la Jurnal TV care a difuzat, cu titlu de exclusivitate, un reportaj cu durată totală de 4 minute 30 secunde, inclusiv un minut de imagini care prezintă scene cu caracter sexual explicit filmate cu camera ascunsă, pe durata reportajului unele secvențe fiind reluate. Mai mult decât atât, imaginile au fost comentate și subtitrate cu descifrarea convorbirii dintre protagoniști, conținând expresii de natură sexuală clară, probabil cu scopul de amplificare a efectului asupra telespectatorilor.

Reportajul a fost difuzat la ora de maximă audiență 20.00, fiind intens promovat în buletinele de știri anterioare și prin alte mijloace de informare în masă, ceea ce face dovada intenției postului de televiziune de a exploata la maxim această situație în scop comercial și de rating. Astfel, putem presupune că materialul a fost vizionat inclusiv de copii. De notat că nu a existat un avertisment propriu-zis că urmează secvențe cu caracter sexual explicit, prezentatorul anunțând doar că „în reportaj am utilizat cele mai decente secvențe din imaginile filmate cu camera ascunsă”.

Astfel, decizia editorială de a da publicității imagini cu caracter sexual explicit pare dictată exclusiv de rațiuni comerciale, atâta vreme cât demersul de informare se putea reduce la expunerea sumară a cazului, fără detalii și imagini erotico-sexuale.

Stigmatizarea și publicarea datelor personale

Ca efect advers al mediatizării excesive a acestui caz de către instituțiile mass-media din Moldova, putem vorbi despre stigmatizarea în presă a preotului de la mănăstirea Tabăra, contrar prevederilor deontologice care spun că *jurnalistul este dator să respecte dreptul la viață privată și demnitate al persoanelor*. Astfel, unele materiale de reacție și comentarii la acest caz au conținut etichete jignitoare cum ar fi „preot „homosexual” (www.politik.md, 2 martie 2011), „arhimandritul pederast”, „pederast în sutană” (Flux, 25 martie 2011) etc.

De asemenea, a fost etichetat și un bărbat de 30 de ani, despre care s-a scris, cu trimitere la sătenii din Tabăra, că ar locui împreună cu arhimandritul Vasile Ciobanu și ar fi întreținut relații sexuale cu acesta. Ziarul „Adevărul Moldova” a publicat două articole, în care a lăsat să se înțeleagă că acest bărbat este amantul preotului, a publicat fotografia acestuia, declarațiile unor săteni la această temă, dar nu și opinia bărbatului

privind acuzațiile care i se aduc. S-a scris doar că preotul „neagă aceste declarații”. Imaginile cu acest bărbat au fost preluate de tabloidul „Apropo Magazin”, parte a Jurnal Trust Media, care a publicat la 10 martie 2011, materialul „Amantul preotului din Orhei, poreclit „Irina Loghin”, în care afirmă că bărbatul este amantul preotului, dar la fel nu prezintă opinia acestuia. În contextul acestui caz, publicarea unor „detalii picante”, inclusiv fotografii și alte date personale ale unei persoane private, despre care unii afirmă că ar avea o relație sexuală cu preotul, nu poate fi justificată, cu atât mai puțin cu cât replica acestei persoane lipsește. Codul deontologic al jurnalistului prevede obligația jurnalistului de a respecta principiul potrivit căruia orice persoană vizată direct într-un material are dreptul la replică.

Documentarea insuficientă

Maniera de mediatizare a acestui caz relevă și documentarea insuficientă a jurnaliștilor. Astfel, nicio instituție mass-media nu a investigat cine sunt tinerii care apar în imaginile filmate cu camera ascunsă. La un moment dat, preotul afirma că s-ar fi aflat în conflict cu un meșter de icoane care s-ar fi răzbunat pe el, însă nici această pistă nu a fost investigată de jurnaliști.

Unii dintre sătenii din Tabăra afirmă că preotul întreține relații sexuale cu minorii – lucru menționat și de unele instituții mass-media, iar abuzul sexual asupra minorilor este o crimă penală. Din păcate, nici acest aspect nu a fost documentat de jurnaliști și editori.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Credeți că mass-media a exagerat când a prezentat acest caz atât de detaliat sau nu?
2. Cum ați proceda în cazul în care ați afla despre un caz similar? Ați publica un material la temă? Ați merge să filmați cu camera ascunsă, apoi ați pune la cale „confruntarea” și „demascarea” și ați pune pe post un reportaj? Cum ați proceda dacă imaginile v-ar fi puse la dispoziție de persoane terțe?

3. Acest subiect este de interes public major? Dacă nu - de ce? Dacă da – de ce?
4. Sunteți de acord cu opinia că astfel de subiecte nu ar trebui să fie mediatizate, ci lăsate la latitudinea bisericii? De ce?
5. Dacă ați fi editor, ați utiliza asemenea imagini? Dacă da, care imagini și cum anume?
6. În acest caz, preotul este victima unei campanii mediatice de înfierare sau nu? Ce argumente aveți?
7. Ce aspecte, legate de acest caz, nu au fost reflectate suficient de mass-media?

Notă:

Au fost citite/vizionate următoarele materiale: „Păcat ... sub sutană”, Jurnal TV, 1 martie 2011; „VIDEO/ Scandal sexual la Orhei! Preot, în relații sexuale cu doi tineri”, www.jurnal.md, 1 martie 2011; „Scandal sexual fără precedent! Vezi desfrâul preotului din Orhei/VIDEO”, www.jurnal.md, 1 martie 2011; „Scandal sexual la mănăstire. Un preot a fost surprins întreținând raporturi sexuale cu doi băieți”, Pro TV Chișinău, 1 martie 2011; „Preotul surprins în pat cu doi tineri s-ar fi ales și cu debăgubiri”, www.jurnal.md, 2 martie 2011; „Mitropolia Moldovei va investiga imaginile cu preotul surprins întreținând relații sexuale cu doi tineri”, Pro TV Chișinău, 2 martie 2011; „Preotul Vasile Ciobanu a transformat mănăstirea Tabăra într-un bordel”, susține una din coristele bisericii. Clericul din Tabăra a fost filmat în timp ce întreține relații sexuale cu doi tineri”, Adevărul Moldova, 2 martie 2011; „Mitropolia investighează scandalul sexual de la mănăstirea Tabăra din Orhei”, Info-Prim Neo, 2 martie 2011; „Chișinău: Preot filmat în timp ce abuza sexual doi minori”, TV B1, București (România), 2 martie 2011; „Preotul ‘homosexual’ din Orhei nu mai oficiază slujbe”, www.politik.md, 2 martie 2011; „Preotul filmat în timp ce făcea sex cu băieții: „Nu e așa strașnic ce apare în imagini”, Adevărul Moldova, 3 martie 2011; „Sexul povestit în chilie”, Ziarul de Gardă, 3 martie 2011; „Părintele de la Orhei va fi caterisit”, www.jurnal.md, 5 martie 2011; „Amantul preotului din Orhei, poreclit „Irina Loghin!””, Apropos Magazin, 10 martie 2011; „A făcut sex cu mai mulți tineri, iar acum nu mai poate oficia slujbe”, Publika TV, 18 martie 2011; „Pădure fără uscături nu-i!”, spun reprezentanții bisericii despre preotul care a făcut sex cu mai mulți tineri”, Publika TV, 18 martie 2011; „Mănăstirea Tabăra unde slujea preotul cu comportament homosexual va avea un alt părinte”, Pro TV Chișinău, 19 martie 2011; „Albastru pidosnic în Altar”, Flux, 25 martie 2011 etc.

PROTECȚIA PERSOANELOR ÎN SITUAȚII VULNERABILE / PROTECȚIA MINORILOR

Expunerea temei

Mediatizarea cazului fetei de doi ani, violată de bărbatul în grija căruia fusese lăsată, ridică unele probleme legate de asigurarea de către mass-media a protecției victimelor și a altor persoane aflate în situații vulnerabile, în special a minorilor. În mod special, studiul de caz urmărește dacă instituțiile mass-media au asigurat protecția identității victimei abuzului sexual, precum și respectarea altor norme deontologice.

Faptele

În baza unui comunicat al poliției, instituțiile mass-media au anunțat că în seara zilei de 12 octombrie 2010 o fetiță de doi ani din raionul Glodeni a fost violată de bărbatul în grija căruia fusese lăsată de mama ei, plecată la muncă în străinătate. Fetița a fost internată în stare gravă la Centrul Mamei și Copilului din Chișinău, iar presupusul violator, în vârstă de 31 de ani, a fost reținut. Acesta și-a recunoscut vina, declarând că a confundat-o pe micuță cu concubina sa. Un șir de instituții mass-media au mediatizat intens acest caz, publicând noi și noi informații, pe măsură ce acestea deveneau cunoscute, urmărind starea sănătății victimei și mersul anchetei, discutând cu unii experți despre implicațiile psihologice ale cazului, anunțând despre revenirea mamei fetei din străinătate etc.

Dezvăluirea identității și protecția victimei minore

Una din principalele prevederi ale tuturor codurilor deontologice jurnalistice impune protecția persoanelor aflate în situații vulnerabile și jenante. Astfel, *jurnalistul nu dezvăluie identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere ale agresiunilor sexuale* (Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, redacție nouă, art. 4.11). Fac excepție de la această normă cazurile când există acordul victimelor înșiși sau al familiei (când persoana nu este în măsură să-și dea acordul), sau când prevalează interesul public. O altă normă de conduită etică obligă jurnaliștii să ia măsuri pentru protecția identității minorilor implicați în evenimente cu conotație negativă (accidente, infracțiuni, dispute familiale, sinucideri etc.), inclusiv prin modificarea înregistrărilor video și a fotografiilor cu aceștia.

Pentru a răspunde la întrebarea dacă, în acest caz concret, instituțiile mass-media (majoritatea acestora) au respectat aceste prevederi deontologice, este bine să urmărim cronologia reflectării cazului în mass-media:

- 13 octombrie 2010: poliția anunță despre acest caz care este preluat imediat de majoritatea posturilor de televiziune, radio și web-resursele informaționale. Este anunțată vârsta fetei și a presupusului violator, reținut de poliție. Se spune că abuzul a avut loc în raionul Glodeni, mama copilului este plecată peste hotare, iar bărbatul bănuit de viol este concubinul prietenei mamei sale, în grija căreia a și fost lăsată fetița. Se aduce la cunoștința opiniei publice că fetița a fost internată, în stare gravă, la Centrul Mamei și Copilului din Chișinău. Numele copilului-victimă, localitatea concretă din raionul Glodeni, numele mamei și a bărbatului reținut nu sunt dezvăluite. Excepție face postul de televiziune Publika TV care anunță că „șefa asistenței sociale din raionul Glodeni spune că asistentul social din **satul Dușmani**, de unde este copilul, trebuia să monitorizeze familia în grija căreia a fost lăsat copilul, lucru care nu s-a întâmplat”;
- 14 octombrie 2010: mass-media revine cu detalii, anunțând că fetița a suportat două intervenții chirurgicale, iar starea ei s-a înrăutățit. Postul de televiziune Pro TV Chișinău plasează pe site imaginile operative, oferite de poliție, în care este reconstituit violul. Adus la fața locului, bănuitul prezintă cu lux de amănunte cum s-a produs agresiunea sexuală. Parțial, imaginile sunt prezentate și în buletinele de știri ale postului;
- 15 octombrie 2010: avocata parlamentară pentru drepturile copilului Tamara Plămădeală anunță printr-un comunicat de presă că s-a autosesizat pe acest caz și „efectuând o vizită în raionul Glodeni la data de 13 octombrie curent, avocatul

copilului a aflat că **mama este de origine romă** și și-a lăsat fetița pe seama prietenei violatorului, acesta fiind locatar al **satului Dușmani, r. Glodeni**” (citată din comunicatul de presă, sublinierile ne aparțin). Informația este preluată integral de multe instituții mass-media. Se anunță confirmarea oficială a violului de către Procuratura din Glodeni și arestul suspectului, de asemenea că mama fetiței ar putea fi decăzută din drepturile părintești;

- 18 octombrie 2010: postul de televiziune Pro TV Chișinău anunță că fetița se simte mai bine și a fost transferată din reanimare în secția Septică a Centrului Mamei și Copilului. Este dezvăluit numele mic al copilului;
- 19 octombrie 2010: postul de televiziune Publika TV prezintă numele mic și localitatea de baștină a fetiței-victimă a agresiunii sexuale, imaginea și numele femeii în grija căreia a fost lăsat copilul. Posturile de televiziune Jurnal TV și Pro TV Chișinău pun pe post reportaje despre revenirea în țară a mamei copilului și declarațiile făcute, cu prezentarea imaginilor și dezvăluirea numelui ei. Ziarul „Jurnal de Chișinău” publică un articol în care descrie detaliat abuzul sexual, accentuând că „Mama fetiței este de origine romă, și locuia până a pleca în străinătate în satul Dușmani, raionul Glodeni, împreună cu fetița, și cu alte rude de ale sale, de asemenea de origine romă”;
- 2 noiembrie 2010: ziarul „Jurnal de Chișinău” a publicat articolul „Fetița de 2 ani, care a fost violată, a fost externată” cu următorul lead: „Ioana Codreanu, fetița de doi ani violată de unchiul său acum două săptămâni, a fost externată miercuri, 27 octombrie, de la Centrul Mamei și Copilului. Mama sa, împreună cu tatăl biologic, s-au prezentat la spital, au luat fetița și au dus-o în satul de baștină al mamei sale, Dușmani, Glodeni”.
- 26 noiembrie 2010: ziarul „Jurnal de Chișinău” a publicat un articol în care anunță că fetița a fost plasată într-un centru de plasament pentru copii, unde se va afla timp de jumătate de an, și indică în care centru anume;
- 31 ianuarie 2011: mai multe instituții mass-media anunță că mama fetiței și-a abandonat și băiețelul. Totodată, este reluat subiectul violului, fiind indicate numele complet și localitatea;
- 1 martie 2011: unele instituții mass-media anunță că bărbatul care a violat fetița a fost condamnat la detenție pe viață, menționând că mama copilului a fost decăzută din drepturile părintești. Postul de televiziune Pro TV Chișinău anunță că „micuța se află acum la Casa de copii din Bălți”.

Astfel, unele instituții mass-media care au reflectat acest caz nu au asigurat protecția identității copilului-victimă, divulgând detalii care pot duce ușor la identificarea victimei, fără o selecție a informațiilor prezentate prin prisma protecției minorei abuzate sexual. Dacă inițial mass-media a anunțat doar raionul unde a avut loc violul, ulterior au fost anunțate, pe rând, localitatea unde s-a produs abuzul, numele mic al copilului, numele femeii în grija căreia a fost lăsată, numele complet al mamei fetei. Într-un final, identitatea copilului-victimă a fost dezvăluită complet, cu toate că interesul public nu a prevalat asupra dreptului la protecția identității copilului-victimă a abuzului sexual, aflat într-o situație extrem de vulnerabilă.

În plus, presa a insistat să informeze că în acest caz este vorba despre o familie de origine romă, chiar dacă acest lucru nu era relevant din punct de vedere editorial. Unele instituții mass-media au dezvăluit și detalii despre centrul de plasament/casa de copii unde a fost internată fetița.

Este important să menționăm că au fost „verigi” ale acestui „lanț al slăbiciunilor etice”, care a dus la încălcarea drepturilor copilului-victimă, și avocatul parlamentar al copilului (a dezvăluit localitatea în care s-a produs violul și originea etnică a victimei), șefa Direcției asistență socială din raionul Glodeni (a dezvăluit localitatea în care s-a produs violul), medicii de la Centrul Mamei și Copilului (au permis filmarea copilului în secția de reanimare), poliția (a oferit mass-media imaginile operative de reconstituire a violului), instituțiile/funcționarii publici care au dezvăluit în care casă de copii a fost internată fetița după ce mama ei a fost decăzută din drepturile părintești. Transmițând aceste și alte informații, mass-media a amplificat gravitatea situației și a periclitat viitorul acestui copil.

Notă: oricât ar fi de straniu, mass-media care a urmărit acest caz, mediatizându-l deseori de o manieră excesiv de senzationalistă și detaliată, nu a dezvăluit identitatea persoanei care a abuzat sexual fetița nici chiar după ce acesta a fost condamnat la detenție pe viață. Altfel spus, iată că mass-media a avut mai multă grijă de drepturile abuzatorului decât de drepturile victimei abuzului.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. În ce constă interesul public al reflectării unor cazuri de acest fel?

2. În opinia dvs., de ce unele instituții mass-media au mediatizat acest caz, prezentând informația așa cum au obținut-o de la surse?
3. Dacă ați fi editorul-șef al unei instituții mass-media, ați autoriza mediatizarea acestui caz? Cum ar fi trebuit reflectat cazul fără a încălca normele etice?
4. Este etic să punem pe post/plasăm pe site imagini operative de reconstituire a crimelor, oferite de poliție?
5. Cum apreciați faptul că avocatul copilului și alte persoane cu funcții de răspundere au oferit presei informații care pot duce la dezvăluirea identității victimei?
6. Credeți că mediatizarea excesivă a acestui caz va influența viitorul acestui copil? Cum anume?

Notă:

Au fost citite/vizionate următoarele materiale: „O fetiță de 2 ani, VIOLATĂ de un bărbat care avea grija de ea”, www.jurnal.md, 13 octombrie 2010; „Fetița de doi ani violată de bărbatul în grija căruia se afla”, PRO TV Chișinău, 13 octombrie 2010; „O fetiță de doi ani din Glodeni a fost violată de un bărbat în grija căruia a fost lăsată”, Publika TV, 13 octombrie 2010; „Fetiță de 2 ani violată de vecin - a încurcat-o cu iubita”, www.stireazilei.md, 13 octombrie 2010; „O fetiță de doi ani a fost violată de bărbatul, în grija căruia a fost lăsată de mama sa”, www.unimedia.md, 13 octombrie 2010; „Mărturia monstrului de la Glodeni care a violat o fetiță de doi ani”, www.protv.md, 14 octombrie 2010; „Fetița violată de unchiul său are șanse minime la viață”, PRO TV Chișinău, 14 octombrie 2010; „Medicii susțin că fetița de doi anișori care a fost violată se află în stare gravă, dar stabilă”, Publika TV, 14 octombrie 2010; „A violat un copil de doi ani”, Jurnal TV, 14 octombrie 2010; „Starea fetiței s-a agravat”, Jurnal TV, 14 octombrie 2010; „Mama fetiței de doi ani care a fost violată la Glodeni ar putea fi decăzută din drepturi părintești”, Pro TV Chișinău, 15 octombrie 2010; „Fetița de doi ani, violată marți seara, se află în stare gravă, dar stabilă. Mama acesteia ar putea fi lipsită de drepturi părintești”, www.unimedia.md, 15 octombrie 2010; „Traumatizată pe viață”, Jurnal TV, 16 octombrie 2010; „Fetița de doi ani, care a fost violată la Glodeni, încă își așteaptă mama”, PRO TV Chișinău, 18 octombrie 2010; „Oamenii aduc la Centrul Mamei și al Copilului jucării și haine pentru fetița violată”, Publika TV, 18 octombrie 2010; „Mama fetiței de doi ani, violată de către un bărbat, ar putea fi decăzută din drepturile părintești”, Publika TV, 19 octombrie 2010; „Revedere... cu lacrimi”, Jurnal TV, 19 octombrie 2010; „Mama fetiței de doi ani, care a fost abuzată sexual, a venit în țară pentru a-și vedea copilul”, Pro TV Chișinău, 19 octombrie 2010; „Tata a făcut buba”, Jurnal de Chișinău, 19 octombrie 2010; „Fetița de 2 ani, care a fost violată, a fost externată”, Jurnal de Chișinău, 2 noiembrie 2010; „Fetița de 2 ani, violată, a fost plasată într-un centru pentru copii”, Jurnal de Chișinău, 26 noiembrie 2010; „Mama fetiței de doi ani, violată în Glodeni, și-a abandonat și băiețelul”, www.hotnews.md, 31 ianuarie 2011; „Bărbatul care a violat fetița de doi ani a fost condamnat la detenție pe viață”, Publika TV, 1 martie 2011; „Detenție pe viață pentru bărbatul care a violat o fetiță de 2 ani” Pro TV Chișinău, 1 martie 2011 etc.

DIFUZAREA IMAGINILOR ȘOCANTE/MORBIDE

Expunerea temei

Normele deontologice general recunoscute, inclusiv Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, interzic jurnaliștilor să furnizeze publicului detaliile morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detalii privind tehnicile suicidare. Aceleași reguli se aplică și materialelor vizuale (fotografii, materiale video). Prezentul studiu de caz vizează felul în care mass-media ține cont de această prevedere deontologică în știri și/sau pe paginile web ale instituțiilor de presă și ce alte dileme etice ridică nerespectarea acestei norme deontologice.

Faptele

La 8 aprilie 2011, portalul informațional ȘtireaZilei (www.stireazilei.md) a plasat o informație intitulată „Grav accident la Briceni. Trei persoane au murit”. Știrea relatează despre un accident rutier foarte grav, produs în dimineața acelei zilei pe traseul Brest-Chișinău-Odesa, lângă satul Halahora de Sus, raionul Briceni. Fără citarea vreunei surse, s-a anunțat că un bărbat și două femei, dintre care una însărcinată, au decedat după ce mașina în care se aflau a intrat într-un copac de pe marginea drumului. De asemenea, portalul informațional a declarat că acest caz este investigat de Secția Urmărire Penală a Comisariatului de poliție Briceni. Știrea era însoțită de o fotografie și imagini video, autorul cărora nu era indicat, însă conținutul lăsa să se înțeleagă că sunt imagini operative ale poliției. În secvențele video apare mașina accidentată și cadavrele însăngerate ale victimelor, în pozițiile în care au decedat, filmate de la o distanță foarte mică, astfel încât chipurile oamenilor morți se vedeau destul de clar.

Plasarea acestor imagini a stârnit reacții din partea vizitatorilor portalului de știri, majoritatea absolută a căroră au protestat față de inserarea imaginilor video cu un asemenea conținut. Iată câteva din comentarii: „Eu înțeleg că există goana după senzațional, dar chiar și așa! Oameni buni, mai bine ștergeți acest video, e o prostie. Imaginați-vă că în așa situație ar putea să nimerească și o rudă de-a dvs. Are știrea zilei.md administratori?! Sunt și eu jurnalist, dar în viața mea nu aș permite să se facă public așa gen de video!!!” (Natalia Sarioglo); „Horror!!!!!!!!!!!!!! Ați încălcat una dintre cele mai importante reguli ale jurnalismului, trebuie să fiți sancționați fără nici o îndoială!!!!!!!!!!!!!! Cum puteți da asemenea imagini în prim-plan, Doamne ferește!!!!!! Dacă cineva dintre rude nici nu știe ce s-a întâmplat și vede asta pe net, strașnic să mă gândesc!!!!!!” (Anișoara Scaletchi); „Băgați ceva avertizări gen imagini șocante, atenție. Știrea zilei, nu mai dați atâta tragedie, mai editați!” (Sergiu Neamțu); „Eu cred că nu este normal de arătat chiar toate amănuntele, mai privesc și copiii!!! Urât de tot” (Gheorghe Habed); „Кмо так делаем? Кого удивить хотели?” (Любовь Касым).

După primele comentarii ale vizitatorilor portalului, editorii și-au cerut scuze pentru lipsa mesajelor de avertizare a caracterului șocant al imaginilor, au explicat că secvențele video au fost plasate așa cum le-a publicat poliția și au editat imaginile în așa fel încât cadavrele nu apar în prim-plan. A fost redactat și titlul știrii, în care a apărut avertismentul că imaginile sunt șocante.

Cazul descris mai sus nu este unicul de acest fel. Mai multe instituții mass-media din Republica Moldova utilizează în știri sau plasează pe site-uri imaginile primare oferite de serviciile de presă ale structurilor Ministerului Afacerilor Interne în care sunt prezentate detaliat consecințele accidentelor, inclusiv cadavre și părți de cadavre, victime însângerate și mutilate, persoane reținute care povestesc detalii ale crimelor săvârșite etc. Astfel, doar pe parcursul unei luni (aprilie 2011), telespectatorii și vizitatorii paginilor web și ai portalurilor informaționale au putut vedea imagini morbide de la o crimă comisă în satul Zârnești, raionul Cahul, unde două minore au fost ucise și îngropate la marginea satului; de la un accident din localitatea Pelivan, Orhei, în rezultatul căruia o femeie a decedat, fiind lovită de o mașină de mare tonaj; de la un accident rutier din Căușeni, în rezultatul căruia au decedat trei persoane; de la un accident grav în Chișinău...

De asemenea, mass-media a dat publicității filmările operative și de reconstituire a unor crime, în cadrul căroră persoanele reținute au povestit detaliat despre crime. Astfel, un bărbat din Chișinău a povestit în detalii cum și-a ucis socrul cu toporul, i-a dat foc și l-a îngropat; un alt bărbat a povestit detaliat cum a ucis o bătrână din comuna Grătiști care i-a dat prea puțini bani pentru produsele alimentare pe care i le-a adus ș.a.

În unele cazuri, titlurile informațiilor de presă de acest fel sunt însoțite de adjective gen „cumplit”, „teribil”, „șocant”, „înfrorător” etc., și de îndemnuri „vezi aici” sau „vezi video”, rareori cu avertismentul că imaginile nu sunt recomandate copiilor de până la 18 ani.

Unele instituții mass-media (spre exemplu, postul de televiziune Pro TV Chișinău) plasează imaginile operative detaliate ale unor accidente/incidente pe pagina sa web, iar în știri utilizează imaginile parțial editate. Pe paginile web și pe portaluri, deseori sunt preluate imagini șocante care prezintă detalii morbide ale unor accidente și crime din străinătate. Iată doar câteva exemple din lunile martie și aprilie 2011: pe pagina web a postului de televiziune Pro TV Chișinău au fost plasate imagini morbide făcute după un grav accident rutier în Kazahstan (4 martie), de la o execuție din Coasta de Fildeș, unde câțiva bărbați au fost arși de vii (15 martie), imagini șocante din morga unde au fost depuse cadavrele militarilor căzuți în urma primului atac al trupelor aliate din Libia (21 martie), de la un accident de motocicletă în China, în rezultatul căruia un pieton a decedat, iar altul a ajuns la spital în stare gravă (27 martie); detalii sângeroase despre atrocitățile trupelor americane în Afganistan (28 martie), imagini de la un accident din Thailanda, unde un motociclist a fost spulberat de o mașină care circula cu viteză (25 aprilie); portalul Unimedia a plasat imagini video de la un accident produs la o cursă de motociclete din străinătate, la care un participant la competiții a fost strivit de roțile altor motociclete (14 aprilie) ș.a.

Dileme etice: interesul public și dreptul la demnitate

Codul deontologic spune că jurnalistul își exercită profesia în scopul servirii interesului public. Să ne întrebăm: există sau nu există un interes public major în reflectarea accidentelor și a crimelor? În cazul evenimentelor tragice soldate cu victime, a celor cauzate de acțiunea sau inacțiunea instituțiilor și persoanelor publice sau a infracțiunilor și crimelor care vizează copiii, interesul public este vădit. Însă publicarea informațiilor care prezintă/descriu foarte detaliat cum s-a produs crima sau care sunt consecințele accidentului nu este indicată, deoarece poate influența integritatea psihologică și psihică a consumatorilor, în special a copiilor și tinerilor. De asemenea, publicarea detaliilor despre moartea în suferințe a unor oameni încalcă dreptul la viață privată, la intimitate și demnitate atât a persoanelor decedate, cât și a rudelor apropiate ale acestora. Să nu uităm că și persoanele decedate au dreptul la imagine! În consecință, atunci când interesul public ne dictează să mediatizăm accidentele și crimele, acestea nu trebuie prezentate cu detalii morbide, cadavre și victime însângerate. Demersul de

informare nu va avea de suferit dacă ne vom limita să oferim doar un minim de detalii despre crimă sau accident. Același lucru se referă și la depozițiile persoanelor care recunosc comiterea unor crime și povestesc detaliat cum au comis-o. În afara interdicției deontologice de a descrie tehnici de comitere a crimelor, în asemenea situații există posibilitatea ca persoanele care recunosc comiterea crimelor să fi fost impuse să facă acest lucru, iar în acest caz jurnaliștii sunt manipulați.

Bunele practici jurnalistice recomandă avertizarea publicului despre caracterul șocant al unor imagini înainte ca acestea să fie date publicității. Bazându-se pe această recomandare, unii editori consideră că simpla plasare a avertismentului „Imagini șocante” îi absolvește de orice altă responsabilitate pentru conținutul acestor imagini, cu atât mai mult cu cât secvențele video primare sunt oferite de responsabilii de comunicare din cadrul unor instituții publice. Astfel, editorii justifică publicarea unor imagini de la locurile crimelor și accidentelor sângeroase, sinucideri și alte evenimente tragice. Însă un jurnalist responsabil își dă seama de obligația de a nu provoca suferințe fizice și psihice suplimentare, mai ales când produsul mediatic este foarte accesibil, datorită internetului și a noilor tehnologii de comunicații.

În cazul paginilor web și a portalurilor informaționale care pot fi accesate de oriunde, avertismentele de acest fel sunt percepute mai curând ca element de promovare și de marketing. În condițiile unei concurențe tot mai dure pentru audiență și a faptului că nu există reglementări legale pentru conținutul internetului (spre deosebire de audiovizual care este reglementat prin lege), unele instituții mass-media cad pradă dorinței de a avea un rating cât mai mare pentru site-ul pe care îl gestionează, ceea ce poate aduce venituri suplimentare din reclamă. Corespunzător, deseori pe site-uri sunt plasate inclusiv imagini morbide, în pofida interdicției deontologice și a practicilor jurnalismului responsabil.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. În ce cazuri putem justifica difuzarea imaginilor care prezintă detalii ale accidentelor rutiere sau ale crimelor prin interesul public major?
2. Dacă ați fi editor al unui portal informațional, cum ați fi reflectat accidentul rutier din raionul Briceni, descris mai sus? Cum ați utiliza imaginile operative ale poliției rutiere?

3. Este corect față de rudele apropiate ale victimelor crimelor sau accidentelor rutiere să dăm detalii despre felul cum aceștia au decedat?
4. Cine este vinovat pentru faptul că instituțiile mass-media prezintă detalii morbide ale crimelor și accidentelor-- jurnaliștii înșiși sau serviciile de presă ale structurilor Ministerului de Interne care le oferă jurnaliștilor aceste imagini?
5. Putem utiliza imaginile operative ale poliției, în care apar persoane care recunosc comiterea unor crime și povestesc detaliat despre asta? Cum anume?
6. Editorii unor instituții mass-media spun că reportajele despre accidente și crime „fac” audiență. De ce?
7. În opinia dvs., ar trebui să fie introduse reglementări legale ale internetului, în așa fel încât imaginile morbide să nu fie difuzate atât de ușor?

Notă:

Au fost citite/vizionate următoarele materiale: „Îngrozitor! Un polițist rănit într-un accident, la un pas să fie strivit de un microbuz!”, Pro TV Chișinău, 12 octombrie 2009; „IMAGINI TULBURĂTOARE - Uite ce se întâmplă când doi șoferi gonesc prea tare!”, www.protv.md, 4 martie 2011; „IMAGINI ȘOCANTE: Arși de vii, în mijlocul străzii, printre mașini!”, www.protv.md, 15 martie 2011; „VIDEO CUTREMURĂTOR - Acestea sunt primele victime ale războiului din Libia”, www.protv.md, 21 martie 2011; „Și-a ucis socrul cu toporul, i-a dat foc și l-a îngropat”, www.stireazilei.md, 25 martie 2011; „Doi pietoni, spulberați de doi motocicliști - accident oribil în China!”, www.protv.md, 27 martie 2011; „Poveștile atrocităților din Afganistan. Civili macelăriți de americani”, www.protv.md, 28 martie 2011; „VIDEO de la locul OMORULUI din Durlăști”, www.stireazilei.md, 1 aprilie 2011; „(VIDEO) Două surori ucise și îngropate la marginea satului”, www.stireazilei.md, 4 aprilie 2011; „MĂRTURII ULUITOARE LA ZĂRNEȘTI. Cele două surori au fost ucise cu un hârleț. VEZI VIDEO”, Pro TV Chișinău, 4 aprilie 2011; „Trei persoane au murit într-un grav accident la Briceni. IMAGINI ȘOCANTE”, www.stireazilei.md, 8 aprilie 2011; „Strivită sub roțile unui camion. IMAGINI ȘOCANTE”, www.stireazilei.md, 8 aprilie 2011; „3 persoane au murit într-un accident cumplit în Briceni”, Pro TV Chișinău, 8 aprilie 2011; „DETALII DRAMATICE de la Orhei. Femeia strivită de camion și-a îngropat soțul săptămâna trecută”, Pro TV Chișinău, 8 aprilie 2011; „A ieșit pe CONTRASENS și a UCIS doi pietoni care se aflau pe trotuar!”, Pro TV Chișinău, 9 aprilie 2011; „(foto, video) 2 pietoni spulberați de un BMW în zona Cîrcului”, www.stireazilei.md, 9 aprilie 2011; „Șoferul BMW-ului care a lovit trei pietoni în apropierea Cîrcului nu a fost încă prins”, Pro TV Chișinău, 10 aprilie 2011; „Șoferul BMW-ului care a provocat accidentul de la circ a fost prins!”, Pro TV Chișinău, 11 aprilie 2011; „Accident CUMPLIT la Căușeni. 3 persoane decedate și 2 rănite”, www.protv.md, 11 aprilie 2011; „VEZI aici ce a mai rămas din mașina care a curmat viețile a trei tineri din Căușeni”, Pro TV Chișinău, 11 aprilie 2011; „(video) Accident rutier grav la Căușeni”, www.unimedia.md, 11 aprilie 2011; „Șoferul care a lovit trei pietoni în zona Cîrcului intenționa să fugă în Ucraina”, Pro TV Chișinău, 12 aprilie 2011; „(video) Accident oribil la o cursă de motociclete”, www.unimedia.md, 14 aprilie 2011; „Accident violent: doi oameni pe o motocicletă, spulberați de o mașină!”, www.protv.md, 25 aprilie 2011; „(video) O bătrână, omorâtă cu cruzime în Vinerea Mare, pentru bani”, www.unimedia.md, 26 aprilie 2011; „Ucisă cu ciocanul”, Jurnal TV, 26 aprilie 2011; „Lovită MORTAL cu ciocanul în cap pentru că a plătit mai puțin pentru carne și făină”, Pro TV Chișinău, 26 aprilie 2011.

DIGUL DE LA NEMȚENI ȘI INVESTIGAȚIA JURNALISTICĂ

Expunerea temei

Cazul are tangențe cu mai multe aspecte ce vizează deontologia mass-mediei, inclusiv acuratețea informațiilor, jurnalistul și conflictul de interese.

Faptele

Pe 26 octombrie 2010, la oficiul din Chișinău al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, Alexandr Petkov, directorul Agenției de știri „Omega”, demonstrează un documentar intitulat „Trădați de vii”, prezentat drept „investigație jurnalistică”. A. Petkov, coautor al documentarului, în conferință de presă, afirmă că digul de protecție de la Nemțeni a fost detonat în mod special de autoritățile moldovene în noaptea spre 7 iulie 2010 pentru a salva orașul românesc Galați de inundații. A. Petkov susține că această concluzie se bazează pe declarațiile localnicilor din zona sinistrată, pe observațiile reporterilor agenției, care au analizat o groapă din zona în care se află digul și pe confirmările lui Ion Lupu, directorul agenției „Apele Moldovei”, care a accentuat că „a fost o ruptură artificială a digului de la Nemțeni și noi am efectuat trei rupturi: două în râul Nârnova și una în râul Prut”.

În scurt timp documentarul este postat pe mai multe site-uri, câteva televiziuni difuzează imagini din el și comentează, iar canalul NIT îl difuzează în întregime.

Pro TV amintește în știre că A.Petkov este candidat PCRM la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. De rând cu afirmațiile lui A. Petkov în știre este prezentată și reacția Ambasadei României la Chișinău.

La o zi de la difuzarea filmului, mass-media comunică despre o conferință de presă susținută de liderul PCRM Vladimir Voronin, în care acesta îl învinuiește de premierul Vlad Filat de incompetență în gestionarea inundațiilor din vara trecută, și declară că „datorită investigației jurnalistice a fost descoperit tabloul adevărat al celor întâmplante – aceasta a fost o inundație organizată. PCRM consideră întreaga Alianță ca fiind complice a celor întâmplante la Nemțeni și Cotul Morii. Lipsa unei investigații a organelor de resort va însemna de fapt tăinuirea criminalilor”.

Pe 27 octombrie Publika TV organizează o dezbatere a documentarului și ajunge la concluzia că este un film propagandistic din campania electorală. La solicitarea comuniștilor de a difuza integral documentarul, Publica TV promite să facă acest lucru doar în cazul în care agenția „Omega” va admite că filmul nu este o investigație jurnalistică ci un film de manipulare.

Publicația „Moldova Suverană” reacționează la dezbateră organizată de Publika TV prin a-l cita pe unul dintre autorii documentarului: “Petkov a calificat talkshow-ul postului de televiziune Publika TV..., drept “un ordin din partea Guvernului Filat, care este îndeplinit într-o formă grosolană de către Natalia Morari”. “Ași vrea să-i amintesc acestei jurnaliste-dezinformatoare că astăzi, după patru luni de la inundații, acest caz rămâne neinvestigat. Anume acest lucru este adevăr, dar nu escapadele grosolane ale Nataliei Morari, precum că autorii filmului și-ar fi făcut concluzii proprii fără să aștepte finalul anchetei”.

Pe 28 octombrie ziarul „Comunistul” publică un material cu titlul „Pentru a salva românii din Galați, Filat a lăsat fără acoperiș mii de moldoveni?”. Sub titlu, autorul materialului scrie: „Inundațiile din vara curentă, care au prejudiciat considerabil mai multe sate din raionul Hîncești au fost provocate artificial de către actuala guvernare a țării, formată din partidele conduse de Mihai Ghimpu, Marian Lupu, Serafim Urechean și Vladimir Filat... Astăzi – sinistrații din Hîncești, mâine pot fi alții”.

Pe 2 noiembrie cotidianul „Timpul de dimineață” publică analize referitoare la documentar, inclusiv declarații contradictorii ale protagoniștilor din „Trădați de vii”.

Pe 3 noiembrie PLDM, într-o conferință de presă, prezintă propriile imagini filmate la Nemțeni, needitate, care lasă impresia că au fost realizate de aceeași echipă de jurnaliști de la „Timpul”.

Publicația „Flux” reacționează printr-un material, în care precizează că Galați este un oraș-port pe Dunăre și nu pe Prut și că este situat în amonte de gura Prutului, că Dunărea în zona Moldovei istorice are un debit de vreo 30 de ori mai mare decât cel al Prutului, că „re-lieful regiunii vizate este de așa natură, încât apele curg singure la vale și nicidecum invers,

că, până la ipotetica și vicleana inundare a Galașului, Prutul ar fi trebuit să inunde mai întâi toate localitățile de pe ambele sale maluri din aval de Nemțeni”.

„Jurnal de Chișinău” publică materialul intitulat „O nouă „bombă” cinematografică marca PCRМ”, făcând aluzie, se vede, la documentarul „Atac asupra Moldovei”, lansat după evenimentele din 7 aprilie 2009. Autoarea materialului a stat de vorbă cu pensionara de 76 de ani din Nemțeni, protagonista documentarului, care ar fi spus că, după ce a privit filmul la NIT „nu a putut dormi toată noaptea înspăimântată de gravitatea și importanța descoperirii pe care a făcut-o”. Autoarea scrie: „Până la urmă nu se știe cine pe cine a inspirat mai mult, PCRМ pe Parascheva Druga sau Parascheva Druga pe PCRМ. Cert e că peste noapte teza babei a luat forma unei investigații jurnalistice televizate, realizată de Aleksandr Petkov, directorul agenției „Omega”, candidat pe lista PCRМ în actualele alegeri”.

Portalul Unimedia, pe 1 noiembrie, îi citează pe șeful Serviciului Protecție Civilă și Situații Excepționale și pe ministrul de interne, care, într-o conferință de presă, califică „invenția NIT-ului, Omega și PCRМ” drept „trucuri electorale”. Unimedia face trimitere la oficiali care au explicat că dacă era vorba de o explozie, „urma să se deformeze și coloana din jurul arborilor din apropiere, urmau să fie bucăți de fier și schije, iar geamurile și acoperișurile caselor din apropiere aveau să fie deteriorate, ceea ce înșă cu s-a depistat”. Ministrul de Interne a menționat că „au fost efectuate șase explozii, rupturi pentru scurgerea apelor care s-au adunat în Lunca Prutului după ruperea digului din Nemțeni, înșă acestea au fost efectuate de organe speciale, s-au întocmit acte procesuale și s-a făcut deviz de cheltuieli”.

Documentarul „Trădați de vii” a stârnit o reacție în lanț.

Șeful misiunii diplomatice românești de la Chișinău califica afirmațiile drept „un atac electoral împotriva Alianței pentru Integrare Europeană și, în al doilea rând, împotriva Uniunii Europene și a României.”.

Reacția oficială a Guvernului de la Chișinău a fost formulată de ministrul Afacerilor Interne Victor Catan, care, într-o conferință de presă, anunța încheierea unei anchete, declanșate imediat după producerea inundațiilor și care arăta că acestea au fost cauzate de doi factori: puterea stihiei și administrarea proastă a digurilor din partea autorităților responsabile.

Ion Lupu, directorul Agenției „Apele Moldovei”, declara pentru ziarul „Timpul” că atunci, când i s-a solicitat un interviu din partea Agenției „Omega”, a insistat ca aceasta să fie obiectivă și să dea exact ce le va spune și că jurnaliștii de la „Omega” ar fi promis că așa vor face, dar, în definitiv, informația a fost total denaturată, deoarece

interviul a fost trucat, iar anumite fraze au fost scoase din context. „Ruptura digului a fost una naturală. Ei măcar au idee la ce distanță se află Galațul de râul Prut? Nu e corect să speculeze nenorocirea oamenilor”.

Afirmațiile din documentarul „Trădați de vii” au fost infirmate într-o declarație de presă și de către Serviciul Protecție Civilă și Situații Excepționale al MAI.

Probleme etice

Cazul a stârnit discuții în controversă, susținute, în principal, de PCRM și partidele de la guvernare, având în vedere, că documentarul a fost lansat în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. Nu ne vom referi la ele, dat fiind interesul nostru special pentru comportamentul mass-mediei care a reacționat prompt și repetat la acest caz. Comportamentul mass-mediei a depășit, în opinia noastră, mai multe limite etice, asupra cărora vom stăruii în continuare. Prima întrebare, la care ar fi bine să răspundem este: jurnaliștii, pentru că s-au aflat în exercițiul funcțiunii, au căutat adevărul în tot ce au publicat/difuzat cu referire la cazul „digul de la Nemțeni”? De exemplu, autorii documentarului „Trădați de vii” se întreabă: „Cine este responsabil pentru genocidul organizat în Lunca Prutului împotriva poporului nostru!”, ca apoi, tot ei, să răspundă fără pic de îndoială: „Mii de gospodării, bunuri agonisite de oameni zeci de ani, au devenit un nimic pentru guvernării moldoveni care au decis că viața și bunăstarea vecinilor e mai de prețuit, în pofida faptului că oamenii au crezut în propriul guvern, au crezut promisiunilor premierului Vlad Filat care se declara capabil să reziste în fața năpastei”. Și, pentru ca să nu apară îndoieli la vreun privitor al documentarului, urmează imagini cu V. Filat filmate pe 30 iunie 2010, în care, într-adevăr, premierul afirma că sunt întreprinse măsuri de protecție a oamenilor din zona ulterior inundată. Totuși, un jurnalist care acționează cu bună credință, urma să utilizeze imagini proaspete și nu „istorice” cu Filat care să răspundă la principala întrebare: de ce „viața și bunăstarea vecinilor e mai de prețuit”?

În finalul documentarului autorii proiectează pe ecran: „În urma inundațiilor organizate...” și enumeră victime și pagube materiale. Altfel spus, autorii sunt ferm convinși că inundațiile, totuși, au fost „organizate”.

Cu siguranță, asemenea învinuiri necesită o temelie factologică pe potrivă. În realitate, însă, concluziile autorilor se întemeiază pe supozițiile fanteziste ale câtorva localnici, inclusiv a unei bătrâne care a auzit „o buhnitură” și a doi copii, care cred că „românii au aruncat o bombă la marginea satului”; pe afirmația directorului agenției „Apele Moldovei” că „a fost o ruptură artificială a digului de la Nemțeni” și că au fost efectuate

„trei rupturi: două în râul Nîrnova și una în râul Prut”. Să accentuăm, că presupunerile nu sunt fapte, iar directorul agenției „Apele Moldovei” nu a fost întrebat direct despre presupusa „explozie”, mesajul lui fiind denaturat prin scoaterea cuvintelor din context și, practic, prin trucare.

Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova stabilește că *jurnalistul va atribui citatele cu acuratețe. Citatele trebuie să fie exacte, iar în cazul citării parțiale, jurnalistul are obligația de a nu denatura mesajul persoanei citate.*

De notat, că agenția „Omega” pe 9 iulie 2010, adică la două zile de la „inundațiile organizate”, difuzează un reportaj de la fața locului, în care protagoniștii, localnici, se indignează că „s-au găsit deștepți care au săpat în dambă, ca să se scurgă apa să umple un iaz”, și în care se întrebă retoric: de ce nu a fost reparat și întărit digul?! Despre explozie, despre detonarea dambei, nici pomină. Accentuăm – la două zile de la 7 iulie.

Dacă documentarul se pretinde a fi investigație jurnalistică, la modul logic, erau iminent necesare răspunsurile univoce ale factorilor de decizie la întrebarea despre „boambă”, inclusiv ale autorităților române. Aceste răspunsuri lipsesc cu desăvârșire. În cazul documentarului autorii au demonstrat o lipsă clară de acuratețe și de verificare a faptelor, lucru inadmisibil pentru o investigație jurnalistică.

Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova stabilește că *jurnalistul prezintă informațiile într-o manieră onestă, echilibrată și numai după ce a făcut demersuri pentru verificarea lor. Jurnalistul solicită opinia tuturor părților relevante pentru subiect. Jurnalistul verifică, de regulă, informațiile din două surse independente una de alta. Jurnalistul publică doar informațiile despre care, în urma verificărilor, are convingerea că sunt veridice. Jurnalistul va publica doar acele informații despre care, în urma verificărilor, are convingerea că sunt veridice.*

În documentar opiniile și faptele sunt amestecate de o manieră, care poate produce efecte manipulatorii în rândurile publicului neavizat și, de fapt, a produs, dacă urmărim reacțiile cititorilor și telespectatorilor. Parte dintre ei, cu adevărat, au crezut din prima în cele afirmate de autorii documentarului. Publicația „Comunistul” își intitulează materialul: „Pentru a salva românii din Galați, Filat a lăsat fără acoperiș mii de moldoveni?” cu semnul întrebării la urmă. Titlul-întrebare sugerează că ar exista anumite îndoieli. Sub titlu, însă, autorul scrie direct, categoric și fără ezitare: „*Inundațiile din vara curentă, care au prejudiciat considerabil mai multe sate din raionul Hîncești au fost provocate artificial de către actuala guvernare a țării, formată din partidele conduse de Mihai Ghimpu, Marian Lupu, Serafim Urechean și Vladimir Filat...*”. Mai mult, după ce sunt reamintite pagubele enorme provocate de inundații, publicația adaugă: „*Astăzi – sinistrații din Hîncești, mâine pot fi alții*”. Acest amestec de suferință și de sentimente de frică, de înfricoșare, cu siguranță trebuia să-și facă efectul și să-și atingă scopul. În

cazul documentarului nu au fost întreprinse acțiuni de căutare a adevărului, pentru că, în caz contrar, autorii lui ar fi consultat, cel puțin, harta, pentru a afla în care parte curge râul Prut și unde este situat orașul Galați.

Codul deontologic precizează că *jurnalistul face o distincție clară între fapte și opinii și nu-și prezintă propriile opinii drept fapte. Jurnalistul își exprimă opiniile pe o bază factuală, pornind de la informații pe care, de bună credință, le consideră adevărate.*

Este laudabilă intenția mass-mediei de a ataca probleme de rezonanță, de a sta cu ochii pe guvernanți, mai ales, în perioade extrem de dificile, cum sunt calamitățile naturale de proporții. Dar investigarea unei probleme atât de grave, cum ar fi presupusa trădare, solicită o bază factuală solidă. În cazul documentarului „Trădați de vii”, ce sunt fapte: elicopterele românești?, gaura de 8 metri?, țeava de scurgere nedescoperită? S-ar putea, dar jurnaliștii nu le prezintă drept fapte cu adevărat, ci se limitează la spusele protagoniștilor, care, până la urmă, tot opinii rămân, în sensul consistenței informației. Pentru a ajunge la concluziile, la care au ajuns autorii documentarului, mai era necesar de căutat răspunsuri la un șir de întrebări elementare, cum ar fi: au fixat sau ba radarele Moldovei, României sau Ucrainei elicopterul „cu boamba”; unde este situat orașul Galați – pe Prut, sau pe Dunăre; încotro curge râul Prut, în aval, sau în amonte de Galați; a fost sau nu a fost groapa de opt metri; pe lângă groapa de opt metri, dacă a fost, ce alte urme a mai lăsat explozia – victime, copaci retezați, geamuri sparte, acoperișuri spulberate de pe case (în care, totuși, cineva, care poate da mărturie, trebuia să fie); pe ce suprafață sunt împrăștiate schije „boambei”; cine a ordonat „bombardamentul” și ce documente confirmatoare sunt; cine și în ce condiții poate utiliza explozibilul etc., etc. Răspunsurile, la cel puțin aceste întrebări, puteau completa baza factuală, sau, dimpotrivă, puteau indica lipsa temeiului pentru continuarea investigației. Rezultatul unei investigații poate fi și lipsa rezultatului, adică, înțelegerea faptului că presupusa, inițial, problemă nu este problemă. Dacă nu există răspunsuri nici la o parte dintre aceste puține, totuși, întrebări, atunci apar indiciile clare ale distorsionării voite a informației. Presupusele fapte amestecate cu imagini tulburătoare ale inundației și ale suferinței oamenilor sinistrați și completate cu date statistice despre pierderi importante își ating scopul urmărit de a influența, de a stoarce indignare privitorului. Autorii caută și, la final de investigație jurnalistică, găsesc „adevărații” vinovați de genocid – opt la număr, portretele cărora sunt proiectate pe ecran. Privitorul neavizat nu se întreabă de ce autorii nu au ajuns cu microfonul și cu camera de filmat la fiecare dintre ei. Privitorului i se indică dușmanul poporului – viclean, imoral, criminal. Mai lipsește eșafodul, dar este promis, pentru altă dată. La moment, însă, persistă întrebarea: cine a împiedicat jurnaliștii să bată și la ușile justiției, dacă tot dețin atâtea „dovezi”?! Prin urmare, nu căutarea adevărului a fost ținta documentarului, ci efectul manipulator, amplificat de explorarea televizată a suferinței omenești.

Cazul cu documentarul „Trădați de vii” atinge și alte laturi sensibile ale activității jurnalistice. Conferința de presă cu prezentarea documentarului a avut loc la sediul unui partid politic. Cât de potrivit este un asemenea sediu? Până unde un jurnalist își exercită misiunea firească și de unde începe să exercite altceva? Reamintim, A. Petkov, la momentul lansării documentarului, figura deja pe listele PCR, cu numărul 40. Pe de altă parte, documentarul prezentat pe 26 octombrie se referă la inundațiile din 7 iulie. Întrebări ce apar sunt: pe cât de îndreptățit este ca un jurnalist-candidat în deputații pe liste de partid să semneze o pretinsă investigație jurnalistică? De ce filmul nu a fost lansat mai înainte de sau după campania electorală? De ce nu a fost prezentat într-un sediu obișnuit, „neutru” pentru conferințele de presă? Cu mâna pe Codul deontologic, nu găsim răspunsuri suficiente acestor întrebări.

În altă ordine de idei, imaginile, pe care le-a filmat și le-a utilizat pe 2 noiembrie publicația „Timpul” în propria investigație, plasată pe site, și cele pe care le-a demonstrat într-o conferință de presă pe 3 noiembrie un vicepreședinte al PLDM, lasă impresia că sunt filmate de același cameraman. Dacă este așa, apare o dilemă etică: e bine ca jurnaliștii să coopereze cu forțele politice, mai ales, în campanii electorale? S-ar părea, în numele căutării adevărului cu bună credință, este îndreptățită cooperarea. Dar, după cum arată realitățile moldovenești, politicianul devine ușor ispită pentru parte dintre jurnaliști, și atunci se încurcă interesul public – ceva nebulos și departe, cu cel de partid – material și atât de aproape. De fapt, ceea ce s-a întâmplat în cazul documentarului, s-au „bătut”, în fond, între ei, jurnaliștii.

„Moldova Suverană”, bunăoară, pe 28 octombrie, a doua zi după dezbaterile organizate la temă de Publika TV de către moderatoarea Natalia Morari, scria citându-l pe A. Petkov: *“Aș vrea să-i amintesc acestei jurnaliste-dezinformatoare că astăzi, după patru luni de la inundații, acest caz rămâne a fi neinvestigat. Anume acest lucru este adevăr, dar nu escapadele grosolane ale Nataliei Morari, precum că autorii filmului și-ar fi făcut concluzii proprii fără să aștepte finalul anchetei...”*

Politicienii s-au „bătut” mai puțin și, dacă au făcut-o, au făcut-o cu penițele jurnaliștilor. Politicienii de când există se ciondănesc și, cu cât mai departe sunt de cultura politică, cu atât mai aproape sunt de limbajul de la gura cortului. Dar de ce trebuie să-i „copie” pe politicieni jurnaliștii, dacă sunt toți dintr-o breaslă, dacă toți au o misiune de îndeplinit și toți au niște reguli de urmat?! La urma urmei, există și un interes corporativ. Dacă cineva greșește, merge la judecata breslei, fără a scoate scandalurile interne pe pagini și la ecran. Și nu pentru că ar fi o ocupație absolut inutilă, ci pentru că spațiile rezervate scandalurilor între jurnaliști și timpul pierdut cu ele ar putea fi investite pentru informarea mai completă a publicului care fie ne cumpără ziarul și ne asigură salariul, fie că nu va face acest lucru. Salariile din banii de partid sunt, posibil, mai mari, dar nesigure, doar pe durata gloriei scurte a partidului.

Se pare, și de data aceasta partida s-a încheiat cu unu la zero pentru politicieni, și în acest caz jurnaliștii s-au prins la provocarea politicienilor și au stat, în fond, la cheremul lor. Deși, s-ar părea, jurnaliștii au făcut exact ceea ce există, de fapt: au „descoperit” o problemă și au întors-o pe toate părțile, cu mult zel, cu mult efort uman și cheltuială. Dar, de fapt, li s-a întins o cursă electorală.

Din tot tantamul a avut de suferit și de pierdut cetățeanul. A pierdut, cel puțin, timpul său liber, care i s-a furat, la drept vorbind. „Investigația” jurnalistică nu merita decât o lecție de geografie despre încotro curge Prutul.

Codul deontologic precizează că jurnalistul separă activitățile editoriale de cele politice și economice. Profesia de jurnalist este incompatibilă cu orice funcții în organele puterii de stat, legislative sau de drept, dar și cu apartenența la un partid politic. Dacă jurnalistul este înregistrat drept concurent electoral, va cere degrevarea din funcție pe durata campaniei electorale.

Codul de conduită al radiodifuzorilor prescrie că radiodifuzorii nu trebuie să-și regleze conturile prin intermediul undelor. O astfel de conduită aduce prejudicii nu numai lor, dar și profesiei în ansamblu.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați

1. Unde ar fi cel mai potrivit loc pentru un jurnalist ca să susțină o conferință de presă?
2. Poate, și dacă da, până unde trebuie să se ex
3. tindă cooperarea jurnalistului cu forțe politice în scopul căutării adevărului?
4. Care ar fi un comportament adecvat al jurnalistului, dacă acceptă să candideze în alegeri pe liste de partid?
5. Ce trebuiau să facă autorii documentarului „Trădați de vii” de îndată ce s-a descoperit că și-au întemeiat argumentările, intenționat sau din neatenție, pe un fals – că Prutul curge la deal?
6. Este necesar ca jurnaliștii să-și regleze conturile în spațiul public?

MĂMICA-MINORĂ

Expunerea temei

Cazul are tangențe cu mai multe aspecte ce vizează deontologia mass-mediei, inclusiv asigurarea acurateții informațiilor și protecția minorilor.

Faptele

Pe 20 iulie 2010 canalul de televiziune Jurnal TV difuzează un subiect intitulat „Gravidă la 13 ani”, despre o elevă în clasa a 6-a dintr-o localitate din raionul Anenii-Noi, care „nu a știut că este însărcinată până în luna a șaptea”. Tema este preluată de publicația „Jurnal de Chișinău” care, în numărul din 23 iulie, vine cu mai multe amănunte picante în materialul „O fetiță de 13 ani va deveni mamă”, după ce autoarea lui „s-a documentat” la fața locului, în satul de baștină al eroinei centrale. Materialul este plasat și pe site-ul publicației jurnal.md la rubrica “Șocant”. Materialul are câteva părți cu subtitlurile: “La doar treisprezece ani este însărcinată în luna a opta”, “Nu mă joc cu păpușile”, “Bunic la 30 de ani”, “Cea mai tânără pacientă”, “Deja vu” și “Andrei va răspunde în fața legii?”.

Portalul de știri Unimedia.md, cu referire la materialul de pe jurnal.md, difuzează o știre desfășurată, de asemenea, la rubrica “Șocant”.

Știrea despre eleva din Republica Moldova care, „în vârstă de doar 13 ani, va deveni mamă”, este preluată și de publicația „Adevărul” din România. Publicația, făcând trimitere la ediția on-line a jurnal.md, precizează că „numele minorei este Dorina și este din satul Hârbovăț”.

Pe 5 august 2010 tabloidul „Apropo” comunica cititorilor săi că *“Dorina, minora din Hârbovăț, Anenii Noi, despre care presa a scris recent că este însărcinată la doar 13 ani, a dat naștere unei fetițe. Bebelușul cântărește 3 kg și 800 de grame și este perfect sănătos. Parinții fetei spun că nu îl vor acționa în judecată pe tânărul de 23 de ani, deoarece, spun ei, el își recunoaște copilul și o iubește pe fiica lor. Chiar dacă fata este elevă abia în clasa a șasea, ea spune că nu va renunța la școală și planifică să-și continue studiile. Medicii de la Centrul Mamei și Copilului din Chișinău, unde este internată Dorina, spun că în experiența lor încă nu au avut o mămică atât de tânără.”*

Probleme etice

În subiectul televizat, autorii lui spun: *„O fetiță din satul Hârbovăț, raionul Anenii-Noi va deveni mămică peste câteva zile. Culmea, dar aceasta spune că nu a știut că este însărcinată până în luna a șaptea. Nici părinții nu bănuiau că în scurt timp vor deveni bunici.”* O primă problemă de etică jurnalistică ar fi dezvăluirea locului de trai al “fetiței” și însăși expresia “fetiță”, pentru că apare întrebarea firească: ce urmărim prin indicarea exactă a adresei elevei?! Să semnalăm un fenomen social anormal și periculos și să-i căutăm antidotul, sau să îndreptăm “pe urmele minorei” echipe de ziariști, dar poate și de curioși fără seamă, care să-i facă viața viitoarei mame insuportabilă?! Cu certitudine, autorii nu au meditat asupra necesității și relevanței indicării adresei exacte a minorei și nu au stabilit cu deplină claritate scopul unui atare subiect foarte sensibil. Expresia “fetiță”, chiar dacă pare nevinovată, poartă în sine un dram de nuanță peiorativă în contextul în care fetița mâine-poimâine devine mamă. Și apoi, dacă la 13 ani un copil este “fetiță”, cine este copilul la 3 ani?! Expresia nu este cea mai mare problemă, dar și problemele mici pot fi omise, dacă luăm aminte, înainte de a scrie, că frământăm un material delicat și fragil, și că orice mișcare necalculată poate strâmba opera pe care ne-am propus s-o creăm.

O altă problemă ține de faptul de ce autorii s-au mirat la culme - că fata a aflat de sarcină abia în luna a 7-a. Pe de o parte e “fetiță”, iar pe de altă parte, ea trebuie să știe, probabil, din prima săptămână de sarcină ce s-a întâmplat. Ei bine, se miră/se amuză doctorița care, în fața camerei de filmat o întreabă: și tu cum așa, n-ai observat că îți crește burta? și nu simțeai că ți-i poftă să mănânci ceva? Dar de ce ziariștii se miră, de rând cu doctorița, „că fetița ” nu știa nimic ? De ce nu se miră că părinții nu au observat nimic și că „au aflat întâmplător că fiica lor este însărcinată”?! Este în firea lucrurilor ca o minoră, un copil de 13 ani, să aibă alt comportament și alte cunoștințe decât un matur. Și acest lucru nu este șocant. Jurnaliștii au mutat accentele – comportamentul lui

Andrei și cel al părinților Dorinei nu merită atenția jurnaliștilor. Lumina proiectoarelor trebuie să cadă pe Dorina! Despre ea cititorul și privitorul trebuie să se întrebe: unde i-a fost oare mintea și capul.

Despre Andrei, ne-minor, jurnaliștii scriu cuminte și idilic: „Viitorul tătic are 23 de ani și este din aceeași localitate cu fetița. A primit vestea în timp ce era la muncă în Rusia, imediat și-a strâns bagajele și a venit acasă. Tinerii sunt împreună de un an și jumătate”. Iată singura parte luminoasă a povestii, iată personajul pozitiv, un model de logodnic, de “viitor tătic”, model demn de urmat. Și nimic despre seducerea minorilor, nimic despre pedofilie. Și ce ar trebui de înțeles din “Tinerii sunt împreună de un an și jumătate”? Că minora a început să fie sedusă la 11 ani, sau că, “viitorul tătic”, totuși, nu umbla pe la munci în Rusia?! Cu adevărat, goana după senzațional a “deconectat” gândirea critică și a îngustat viziunea jurnaliștilor până la descrieri reproșabile și reprobabile în raport cu normele deontologice. Dincolo de copaci nu s-a văzut pădurea.

O jurnalistă de la „Jurnal de Chișinău” merge la baștina Dorinei și vine cu amănunte: “Nu este locuitor din satul Hârbovăț, raionul Anenii Noi, care să nu bârfească pe la colțurile caselor despre cazul acestei fetițe care a conceput un copil cu un tânăr de 23 de ani.”. Ce dorește să ne spună jurnalista? Că Dorina și nu tânărul de 23 de ani trebuie să fie “bârfită” și, dacă de aceasta se ocupă fiecare locuitor din Hârbovăț, de ce să nu facă același lucru și fiecare cititor al publicației?! Nouă, cititorilor, ni se oferă detalii, și de la „Jurnal de Chișinău”, și de la Unimedia.md: minora se ducea des la Andrei, iar apoi povestea prietenelor sale ce făceau împreună. „Este într-o clasă cu mine. Mai înainte eram prietene, dar acum nu cred că mă voi apropia de ea”, ne-a spus Elena, colega Dorinei. Iată că ni se oferă și soluția: minorei trebuie să-i întoarcem spatele, pentru că asta merită, ea este inculpata. Poate, soluția era mai radicală, dacă aveam în pagină și alte amănunte, dar, “Dorina s-a sfiit să-mi povestească istoria ei de dragoste, însă prietenele minorei sunt la curent cum tânărul de 22 de ani a ademenit-o pe Dorina, care pe atunci abia împlinise 12 ani.”. Oricum, dacă ne pare prea blândă “pedeapsa”, putem lărgi cercul vinovaților pe seama celor din preajmă: “Mă-sa a făcut-o de fată mare și iată că fiica face la fel”, zice cu răutate Mihai, un coleg de clasă al Dorinei. Zice, bineînțeles, despre mama Dorinei. Și ceea ce zice, trebuie neapărat să ajungă pe pagină de ziar, pentru că e extrem de relevant pentru fenomenul în sine. Deci, avem doi vinovați pentru a-i trimite la ghilotină: fiica și mama. Bărbații din jur, ca îngeri ce sunt, să fie venerați. Și, atenție mare: “mă-sa a făcut-o de fată mare”, fiica face la fel, cu siguranță, așa va proceda și copilul Dorinei.

“Nu mă joc cu păpușile”, pune un subtitlu autoarea amănuntelor picante din „Jurnal de Chișinău”. S-ar părea un titlu nevinovat. Dar, poate ne sugerează să găsim noi răspunsul la întrebarea: dacă nu se joacă cu păpușile, apoi cu ce? Sau să gândim: păi, când să

se mai joace cu păpușile, dacă se joacă de-a “mama cu tata”?! Pentru că spre aceste meditații ne împinge autoarea: *“În timp ce toți copiii din sat de vârsta Dorinei se jucau împreună de-a ascunselea și de-a fugărita, Dorina considera că e prea mare pentru astfel de distracții.”*. Și a găsit distracții pe măsură. Tonalitatea zeflemitoare, din nou, este îndreptată asupra Dorinei: ea nu trebuia să meargă la Andrei acasă, la întâlnire; ea a călcat pe alături, ea este cea care culege roade, ea și-a făcut-o... În schimb, *“iubitul ei vine des la ea la maternitate și îi aduce de toate celea.”*.

Un alt subtitlu al materialului din „Jurnal de Chișinău” este *“Cea mai tânără pacientă”*. Aflăm că *“Medicii de la Centrul Mamei și Copilului din Chișinău, unde este internată Dorina, spun că în experiența lor nu au avut o viitoare mămică atât de tânără.”*. Impresionantă preocupare a autoarei de a ghida cititorul către locul exact al aflării minorei. Impresionantă e și preocuparea pentru a oferi textului, cu tot dinadinsul calitatea, pe care o numim “raritate” și care conferă cazului comunicat valoare. Conform canoanelor jurnalistice – cu cât cazul e mai rar, cu atât e mai atrăgător, dar mite dacă este unicat! Totuși, întrebarea persistă: cazul Dorinei este identic celui cu poștașul care a mușcat câinele?! Decide, bineînțeles, de fiecare dată jurnalistul. Dar, până a decide, să ne amintim de spusa despre măsuratul de 7 ori.

În materialul despre Dorina, autoarea face o paralelă cu soarta altei minore, Mariana, *“o fetiță din Ungheni, care a rămas gravidă la vârsta de 14 ani de la un tânăr de 26 de ani. De atunci a trecut un an și am sunat la centrul de plasament pentru cuplurile mamă-copil din Ungheni, unde am întâlnit-o pentru prima dată pe Mariana, ca să aflăm care este soarta acestei fetițe. „Mariana a născut un băiețel perfect sănătos. După o jumătate de an de aflare la centrul de plasament ea s-a întors acasă la mama ei. Peste puțin timp am vizitat-o ca să vedem cum se descurcă și am fost cu adevărat îngroziți de cele văzute. Într-o cameră de doi pe doi, cu foi de carton în loc de geamuri, erau patru persoane, mama Marianei, tatăl vitreg, ea – toți în stare de ebrietate, iar copilul, dezbrăcat și foarte murdar, se târa printre sticlele de alcool. Bineînțeles că am intervenit și am luat copilul din această familie. Cazul este examinat la procuratură și Mariana ar putea decădea din drepturile de părinte”, a constatat Marina Croitoru. Despre tatăl acestui copil nu se cunoaște nimic, el a dispărut peste puțin timp după nașterea copilului, astfel încât micuțul figurează în documente ca un copil fără tată.”*. Care este rostul acestei paralele?! S-o “încurajeze” pe Dorina? Ori să pună în gardă societatea? Întrebarea, de fapt este despre oportunitatea invocării cazului nefericit. Pe de o parte, trebuie să batem în clopote, altfel, nu poate interveni schimbarea de la sine. Pe de altă parte, dacă citește ce e scris și Dorina, ce sentimente trebuie să-i provoace, mai ales, în momentul când *“numără zilele care i-au mai rămas până la naștere.”*. E bine să neglijăm destinul unei minore, pentru a le preveni pe altele, care, eventual, pot ajunge în situație de risc?

Se vede, pentru a o “încuraja” pe Dorina până la capăt, care “își face griji că Andrei ar putea fi tras la răspundere”, în finalul materialului, cu subtitlul “Andrei va răspunde în fața legii?”, autoarea răspunde cu cuvintele Marinei Croitoru, specialist principal în protecția drepturilor copilului din cadrul Direcției de asistență socială și protecția familiei Ungheni: „În asemenea cazuri, legea este neputincioasă. De exemplu, tatăl copilului Marianeii nu a fost tras la răspundere pentru seducere de minore, deoarece ea a insistat că îl iubește, probabil sub presiunea lui. Prin urmare, nu putem face nimic”. Altfel spus, Dorina să nască sănătoasă, că legea nu i-l poate lua pe Andrei, deși, cum se mai întâmplă și-n alte părți, ar putea Andrei să dispară, ca “tăticul” din Ungheni. Dar a dispărut tot din vina Marianeii - “ea a insistat că îl iubește”. Adică, ia aminte! În caz de ceva, să știi vinovatul și să nu încerci să-l cauți! Dar, până una-alta, idila să continue, să aștepte copilul, căruia i-au găsit și nume, împreună, Anastasia. Până una-alta, povestea de dragoste este cu happy end.

Pe 5 august 2010, tabloidul “Apropo” amintea cititorilor săi că Dorina a dat naștere unei fetițe. Este laudabil faptul că presa revine la “evenimentele importante”. Dar, din nou, în cazul concret, cu identificarea minorei, cu indicarea exactă a locului unde se află la moment, cu toate amănuntele care trebuie, în accepțiunea autorilor, să dea informației gustul picant, cel care să atragă atenția, cu orice preț și cu orice jertfe.

Codul deontologic precizează că *jurnalistul nu dezvăluie identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere ale agresiunilor sexuale. Jurnalistul protejează identitatea minorilor implicați în evenimente cu conotație negativă (accidente, infracțiuni, dispute familiale, sinucideri etc.), inclusiv ca martori. Fac excepție situațiile în care interesul public cere ca minorii să fie identificați. De asemenea, fac excepție cazurile în care jurnalismul acționează, cu acordul părinților sau tutorilor, în interesul superior al minorului.*

Jurnalismul tratează echitabil toate persoanele cu care intră în contact în exercițiul meseriei sale și nu face discriminări pe criterii de gen, vârstă, etnie, religie, stare socială sau orientare sexuală.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Cât de îndreptățită este identificarea minorei și de ce?
2. În ce măsură este justificată rubrica „Șocant”?
3. Cum trebuia să fie tratat Andrei? Au procedat corect jurnaliștii arătându-l drept un tânăr grijuliu?
4. Sunt motivate cuvintele lui Mihai, coleg de clasă al Dorinei? Argumentați.
5. Cât de oportună este paralela Mariana-Dorina?

JOC PERICULOS CU TITLURI INCENDIARE

Expunerea temei

Cazurile au tangențe cu aspecte ce vizează deontologia mass-mediei, inclusiv asigurarea acurateții informațiilor și protecția drepturilor omului.

Faptele

Pe 25 martie 2011 portalul stireazilei.md publică știrea intitulată: „Și-a ucis socrul cu toporul, i-a dat foc și l-a îngropat”. Autorul știrii, făcând trimitere la Comisariatul General de Poliție, scrie, între altele, următoarele: „Un tânăr de 28 de ani, din capitală, a fost arestat, fiind acuzat de omorul socrului său de 50 de ani. Astfel, s-a stabilit că, în noaptea de 14 martie, între ginere și socrul său s-a iscat o ceartă. Tânărul nu s-a gândit mult, a luat un topor de bucătărie și l-a lovit mortal pe tatăl său. În acest timp, s-a trezit fica victimei, care a rămas încremenită când l-a văzut pe tatăl său zăcând într-o baltă de sânge. Ca să acopere crima, cei doi au curățat podeaua de sânge. Ulterior, au învelit trupul bărbatului în mai multe plapume și într-o bucată de linoleum și l-au dus cu mașina la o gunoiște din satul Maximovca, raionul Anenii Noi. După ce i-au dat foc, l-au îngropat. Polițiștii au dat peste cadavrul carbonizat pe 23 martie. Dacă va fi găsit vinovat, ginerele ucigaș riscă până la 15 ani de închisoare pentru omor.”.

Pe 9 martie 2011 AP Info-Prim Neo difuzează o știre cu titlul “Și-a împușcat fiul”. Autorul știrii scrie: “Un bărbat din orașul Nisporeni în vârstă de 55 de ani și-a împușcat fiul de 25 de ani cu o armă de vânătoare. Tragedia s-a produs după mai multe certuri dintre cei doi. Procurorul raionului Nisporeni, Petru Butnaru a declarat pentru Info-Prim Neo că între tatăl și fiul, care locuiau împreună, existau conflicte destul de des și de cele mai multe ori fiul își agresa părintele. Recent, între cei doi din nou izbucnise o ceartă, în timpul căreia

fiul a telefonat la poliție pentru a cere protecție. Potrivit procurorului, tânărul reușise să anunțe doar adresa, fiind împușcat de tatăl său în timp ce vorbea. Polițiștii au auzit două împușcături și imediat s-au deplasat la fața locului unde au depistat corpul neînsuflețit al tânărului. Cei doi locuiau singuri, soția și fiica bănuțului fiind plecate la muncă în Italia de mai mulți ani. În prezent suspectul se află în arest preventiv de 30 de zile și dacă va fi găsit vinovat riscă de la 8 la 15 ani de închisoare.”

În martie 2011, portalul unimedia.md, plasează o știre cu titlul: “Omorât în bătai în propria casă, de „amicii” de pahar”, în care cititorului i se comunică: „La sfârșitul lunii februarie curent, în orașul Hîncești a fost depistat cadavrul unui bărbat cu semne de moarte violentă. Suspectați de această crimă sunt doi tineri de 21 și 23 ani și concubina victimei, care au fost reținuți de către organele forțelor de ordine, anunță serviciul de presă al Procuraturii Generale. Potrivit datelor prezentate de către procurori, persoanele în cauză au consumat alcool împreună cu victima, chiar în casa acestuia. În scurt timp bărbatul a fost bătut cu cruzime de agresori până a încetat din viață. Îndată după incident agresorii au părăsit locul infracțiunii. Actualmente, toți trei se află în arest preventiv, iar Procuratura Hîncești le-a înaintat învinuirea. În scurt timp cauza penală va fi transmisă în instanța de judecată. Dacă vor fi găsiți vinovați de crima incriminată, învinuiții riscă până la 20 ani închisoare sau detențiune pe viață.”

Pe 3 martie 2011 publicația „Jurnal de Chișinău” publică o știre intitulată: “O femeie a fost omorâtă în bătai de concubinul său”, în care aduce detaliile: “O femeie de 37 de ani din satul Târgul-Vertujeni, raionul Fălești, a fost omorâtă cu bestialitate de către concubinul său. Oamenii legii au găsit cadavrul femeii lângă primăria satului. Potrivit poliției, în urma expertizei medico-legale au fost constatate mai multe leziuni pe corpul femeii găsite: traumatism cranio-cerebral, hematoame subdurale, multiple edeme și echimoze faciale, plăgi faciale în regiunea piloasă a capului, fractura osului nazal. În rezultatul acțiunilor de urmărire penală s-a stabilit că în ziua de 27 februarie victima și concubinul său au consumat băuturi alcoolice la un consătean de-al lor. Aproape de miezul nopții, fiind în stare de ebrietate, cei doi s-au luat la ceartă și au plecat acasă. Oamenii legii l-au reținut pe principalul suspect, concubinul femeii. Aceștia au găsit în gospodăria mamei bărbatului de 32 de ani îmbrăcămintea și încălțăminte suspectului cu urme asemănătoare cu sângele. Bărbatul a fost reținut pentru 72 de ore. Dacă va fi demonstrată vinovăția suspectului, el riscă până la 15 ani de închisoare.”

În aprilie 2011, portalul unimedia.md publică știrea cu titlul: “Dosarul primarului corupt din Strășeni a ajuns în judecată” și precizează: “Primarul este învinuit că a pretins de la un agent economic 4000 de euro pentru a-i semna procesele-verbale de recepție a unor lucrări efectuate de acesta pentru primărie. La 24 ianuarie 2011, Centrul anticorupție în comun cu procurorii, l-au reținut în flagrant delict pe primarul orașului Strășeni,

Constantin Priguza. Acesta a fost prins chiar în curtea casei sale după ce a primit cei 4000 euro marcați „mită CCCEC”. Anterior, sub controlul ofițerilor CCCEC, edilul a mai primit 10 mii lei, bani preținși de la același agent economic pentru urgentarea transferului de bani din contul primăriei în contul firmei în cauză. Dacă va fi găsit vinovat, edilul riscă o pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de până la 10 ani cu amendă în mărime de până la 3000 unități convenționale.”

Pe 13 aprilie 2011, același portal publică știrea intitulată: “Încă un OMOR DUBLU! Locația: Anenii Noi” și prezintă detalii: “După ce vineri, 1 aprilie, toată țara a fost zguduită de crima de la Durlești, la exact o săptămâna, vineri, 8 aprilie, un alt cuplu a fost găsit omorât în Merenii Noi, r. Anenii Noi. Deocamdată, Poliția nu a făcut publice informațiile despre incident. Localnicii spun că sunt îngroziți și nu pot să nu-și amintească despre ce s-a întâmplat la începutul lunii la Durlești. “Nimeni nu cunoaște nimic, nici măcar cum au fost omorâți. Nu se cunosc detalii despre cei doi, nici câți ani au. Știm informații doar din bârfe și ce se vorbește prin sat. Ieri seara poliția mi-a verificat actele când mergeam spre casă. Ei spun că desfășoară ancheta și sunt în căutarea criminalului”, a declarat pentru UNIMEDIA o persoană, care locuiește în apropierea locului crimei. Din primele informații, se pare că cei doi îndrăgostiți au fost găsiți vineri dimineață într-o fâșie de pădure de lângă satul Merenii Noi. Ieri seara, oamenii legii au oprit mai multe mașini în zonă pentru percheziții. Aceștia erau înarmați cu automate. Localnicii spun că măsurile operative durează deja de mai bine de 3 zile. UNIMEDIA amintește că la 1 aprilie, doi tineri au fost găsiți împușcați într-o mașină de marca BMW, în orașelul Durlești, lângă Biserica “Sfântul Andrei” din localitate. Potrivit informațiilor oferite de serviciul de presă al MAI, este vorba de un tânăr de 18 ani, originar din raionul Telenești și o fată de 15 ani. Crima s-a produs în noaptea de 31 martie spre 1 aprilie, în jurul orei 01:00. Tânărul a fost găsit în portbagaj. Ambele victime au fost împușcate în cap. În acest caz a fost pornită o urmărire penală - omor premeditat. Până în prezent, organele de forță nu fac publice informații cu privire la acest caz.”

Probleme etice

Sunt știri difuzate de instituții mediatice cu acces larg la public. Autorii lor, deși diferiți, denotă același handicap în materie de deontologie jurnalistică. În toate produsele mediatice citate sunt atestate câteva limite forțate de etică jurnalistică. În primele cinci știri autorii lor, făcând trimitere la organele de poliție și la procuratură, distorsionează sensul informațiilor și prezintă lucrurile într-o manieră de parcă au asistat la ședința de judecată, în care a fost pronunțat verdictul definitiv și irevocabil. Ceea ce spulberă

“datele convingătoare” prezentate de autori și, totodată, ceea ce conferă textelor plinătatea echivocului și ridicolului, sunt ultimele fraze, aproape identice, din cele patru știri. Să presupunem că, prețuind timpul valoros al cititorului, îi propunem nu textele în întregime, ci doar începutul și finalul lor. Obținem următoarele:

“Și-a ucis socrul cu toporul, i-a dat foc și l-a îngropat... Dacă va fi găsit vinovat, ginerele ucigaș riscă până la 15 ani de închisoare pentru omor.”;

“Un bărbat din orașul Nisporeni în vârstă de 55 de ani și-a împușcat fiul de 25 de ani cu o armă de vânătoare. În prezent suspectul se află în arest preventiv de 30 de zile și dacă va fi găsit vinovat riscă de la 8 la 15 ani de închisoare.”;

“Omorât în bătaie în propria casă, de „amicii” de pahar... Dacă vor fi găsiți vinovați de crima incriminată, învinuiții riscă până la 20 ani închisoare sau detențiune pe viață.”;

“O femeie a fost omorâtă în bătaie de concubinul său ... Dacă va fi demonstrată vinovăția suspectului, el riscă până la 15 ani de închisoare.”;

“Dosarul primarului corupt din Strășeni a ajuns în judecată. Dacă va fi găsit vinovat, edilul riscă o pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de până la 10 ani cu amendă în mărime de până la 3000 unități convenționale.”.

De fapt, obținem mostre beton de cum nu trebuie de scris știri. Autorul primei știri nici pe final nu-și lasă mantia judecătorului: „Dacă va fi găsit vinovat, ginerele ucigaș...”. Jurnalistul nu este cel care stabilește cine este criminal, de altfel, ca și poliția. Judecătorul are această prerogativă exclusivă. El face justiția într-o democrație, acolo unde există separația puterilor în stat. Până la pronunțarea verdictului final în judecată, oricine nimerește acolo este inculpat, suspect, bănuț sau presupus infractor. Până la momentul verdictului final oricine este protejat de prezumția nevinovăției. Autorii de asemenea știri, însă, privează persoanele de atare protecție cu mult înainte și fără nici o justificare.

Codul deontologic precizează că *jurnalistul respectă prezumția de nevinovăție și consideră că orice persoană este nevinovată până la pronunțarea unei sentințe definitive și irevocabile împotriva sa.*

Autorul primei știri vine cu lux de amănunte, savurând, parcă, cele întâmplare, chiar dacă detaliile aduse sunt închipuiri ale celor întâmplare: „Tânărul nu s-a gândit mult, a luat un topor de bucătărie și l-a lovit mortal pe tatăl său. În acest timp, s-a trezit fiica victimei, care a rămas încremenită când l-a văzut pe tatăl său zăcând într-o baltă de sânge. Ca să acopere crima, cei doi au curățat podeaua de sânge. Ulterior, au învelit trupul bărbatului în mai multe plapume și într-o bucată de linoleum și l-au dus cu mașina la o

gunoiște din satul Maximovca, raionul Anenii Noi. După ce i-au dat foc, l-au îngropat. Polițiștii au dat peste cadavrul carbonizat pe 23 martie.”. Autorul parcă ar relata de la locul crimei, martor al căreia este. În realitate, însă, și-a pus la contribuție, în mod neîndreptățit, fantezia. La ce bun detaliile morbide și în ce măsură sunt necesare? Cu siguranță, autorul a urmărit îngroșarea elementului de senzațional și nicidecum efectul pe care trebuie să-l genereze știrile despre infracțiuni – profilaxia infracțiunilor.

Codul deontologic stipulează că *jurnalistul nu furnizează publicului detaliile morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detaliile privind tehnicile suicidare.*

A șasea știre, cu titlul de-o șchioapă, este scrisă în temeiul unei singure surse, anonime care nu spune altceva decât: „Nimeni nu cunoaște nimic, nici măcar cum au fost omorâți. Nu se cunosc detalii despre cei doi, nici câți ani au. Știm informații doar din bârfe și ce se vorbește prin sat. Ieri seara poliția mi-a verificat actele când mergeam spre casă. Ei spun că desfășoară ancheta și sunt în căutarea criminalului”. **Astfel, Unimedia citează o sursă care, la rândul ei, comunică “informații doar din bârfe”. Este adevărat, există multe materiale jurnalistice strălucite, inclusiv investigații, care, inițial, au avut drept punct de pornire bârfe. Dar nici unul dintre acestea nu ar fi fost strălucite, dacă autorii lor se limitau doar la bârfe.**

Codul deontologic prescrie că *jurnalistul verifică, de regulă, informațiile din două surse independente una de alta. Jurnalistul publică doar informațiile despre care, în urma verificărilor, are convingerea că sunt veridice. Jurnalistul prezintă informațiile într-o manieră onestă, echilibrată și numai după ce a făcut demersuri pentru verificarea lor. Jurnalistul indică, de regulă, sursa informațiilor sale și întreprinde demersuri pentru a obține informații din surse citabile.*

Jurnalistul citează o sursă anonimă – „o persoană, care locuiește în apropierea locului crimei.”. Ce motive ar avea jurnalistul să tăinuiască identitatea sursei?!

În continuare, chiar dacă informația despre presupusul “omor dublu” este extrem de deficitară, autorul știrii, în dorința fierbinte de a face o paralelă cu cazul de la Durlăști, îngroășă artificial culorile: “se pare că cei doi îndrăgostiți (!) au fost găsiți vineri dimineață într-o fâșie de pădure de lângă satul Merenii Noi.”. Pe de o parte, sursa citată afirmă că „nimeni nu cunoaște nimic” și că “nu se cunosc detalii despre cei doi, nici câți ani au. ”, iar pe de altă parte, Unimedia a și stabilit că vorba e de „doi îndrăgostiți”. Este misiunea jurnalistului să comunice despre tot ce se întâmplă în societate, inclusiv despre omoruri în serie, chiar și atunci când, din varii motive autoritățile tăinuiesc informația. Dar în toate cazurile informația trebuie să fie verificată. Nu putem nici afirma, nici infirma că tragedia s-ar fi întâmplat la Merenii Noi. Era de datoria autorului știrii să verifice “bârfele”, să găsească fapte – unicele care pot fi dovedite și

să ni le comunice astfel, încât să nu punem la îndoială afirmațiile. Totuși, considerăm că autorul știrii a urmărit un alt scop – senzaționalul. Era și momentul “potrivit” – după două omoruri duble, de la Ialoveni și de la Durlești, după mediatizarea largă a înmormântării celor doi tineri îndrăgostiți, încă vie în memorie, trebuia alimentată versiunea ucigașului în serie, trebuia menținută atenția publicului, și așa speriat. În fond, au fost exploatare neîndreptățit, temerile oamenilor, s-a speculat, de dragul senzaționalului, pe frica și necazul lor.

Autorul știrii scrie „Deocamdată, Poliția nu a făcut publice informațiile despre incident.”. **Este un fel de a spune, deși, cititorul, probabil, ar trebui să știe fără echivocuri, că jurnalistul, cu bună credință, a încercat să afle detalii de la poliție – organul abilitat să investigheze “incidentul”, dacă a avut loc, și nu să aștepte, când respectivul organ va face public cazul. Departe de intenția de a lua apărarea cuiva, dar ne întrebăm, dacă jurnalistul a urmărit căutarea adevărului, sau alte scopuri.**

Poliția a reacționat prompt, a dezmințit informațiile difuzate de Unimedia despre acest caz, precizând că ar fi vorba despre un jaf și a învinuit portalul de discreditare a organului de drept. Unimedia a plasat reacția ministerului de interne considerând, probabil, suficient gestul pentru corectarea erorii. La o adică, eforturile ministerului sunt mult mai necesare în altă parte decât în lupta cu jurnaliștii.

Codul deontologic prevede că jurnalistul are datoria să corecteze erorile factuale în cel mai scurt timp, publicând erate sau rectificări.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Titlurile incitante atrag atenția. Care-i deosebirea între un asemenea titlu și cele din studiul de caz?
2. În ce măsură sunt îndreptățite detaliile morbide într-o știre?
3. Cum ați redacta titlurile, ca să nu intre în conflict cu deontologia jurnalistică?
4. Un jurnalist trebuie să plece urechea la bârfe?
5. Până unde este permisă fantezia unui jurnalist la scrierea unei cronici polițienești?

“RUȘII VOR LA CÂRMA ȚĂRII”

Expunerea temei

Cazul este relevant pentru că vizează aspecte de deontologie jurnalistică, inclusiv selectarea evenimentelor de interes public, toleranța și nediscriminarea.

Faptele

Pe 1 aprilie 2011 portalul Stireazilei.md a plasat o știre cu titlul: „Rușii vor la cârma țării”. Autorul ei, în prima frază, scrie: „Comunitatea rusă din Moldova acuză că este discriminată și înjosită la orice colț de stradă.”. Ca, mai apoi, autorul să precizeze, că, de fapt, “Liderul Partidului „Ravnopravie”, Valeri Klimenco, este nemulțumit de faptul că nici fosta conducere comunistă și nici Alianța pentru Integrare Europeană nu a ridicat un deget pentru a opri “practica rușinoasă de discriminare etnică”. Altfel spus, nu “comunitatea rusă”, ci liderul unui partid care, jurnaliștii ar trebui să cunoască, își amintește de “discriminare” doar în ajun de campanii electorale. În continuarea știrii aflăm că, totuși, nu comunitatea, și nu Valeri Klimenco, ci “formațiunea cere ca cel puțin 25 la sută din posturile înalte din stat să fie ocupate de minoritățile naționale”. Apoi este citat Klimenco: “Mă duc la spital și îi povestesc în rusă medicului despre durerea mea. În loc să mă lecuiesc, el îmi aruncă cartela medicală în față și îmi spune că o să mă asculte când o să învăț să vorbesc românește”. Pentru a “echilibra” informațional știrea, autorul scrie că “Guvernul a calificat acuzațiile liderului „Ravnopravie” drept aberații și îl citează pe Igor Volnițchi, purtătorul de cuvânt al premierului: “Posibil, Klimenco vrea ca minoritățile naționale să fie discriminate pentru ca astfel să-și poată promova unele mesaje și interese. Convețuirea armonioasă a diferitor minorități sunt o prioritate a guvernării”. Știrea se încheie cu precizarea că “Mișcarea social-politică „Ravnopravie” a obținut la alegerile parlamentare din noiembrie trecut 0,1% din voturi.”

Cititorii portalului au reacționat imediat la știrea difuzată și între alte comentarii, au fost și câteva răutăcioase, xenofobe etc.

Probleme etice

Vom atrage atenția, mai întâi, asupra titlului care, în primul rând, este inexact. Din conținutul știrii ne dăm seama, că, de fapt, este vorba de afirmațiile unui cetățean al Republicii Moldova, vorbitor de limbă rusă, „liderul Partidului „Ravnopravie”. Generalizarea la care a recurs autorul o considerăm nejustificată și din motiv că ea a incitat la reacții nu tocmai potrivite pentru râvnita coeziune socială, dar, poate, dorite și așteptate de semnatarul știrii? Titlul mobilizator parcă ar fi o chemare pe baricade. În rândul al doilea, „vina” pentru dorința de a fi “la cârma țării”, care ar trebui să revină unui singur personaj, este transferată asupra tuturor “rușilor” din Moldova. Astfel, acei “ruși”, cetățeni ai Moldovei, totuși, pentru care “cârma țării” nu este o dorință fierbinte, sunt în drept să considere știrea un neadevăr, vulnerabilizând vădit credibilitatea autorului-jurnalist sau, cu siguranță, nu erodarea credibilității ar trebui să fie obiectivul oricărei instituții mediatice.

În intenția de a evita repetările, probabil, jurnalistul face trimitere ba la “comunitatea rusă din Moldova”, ba la Klimenco, ba la formațiunea “Ravnopravie”. Autorul reușește să evite repetările, dar... cu prețul, până la urmă, a unor neadevăruri, dacă luăm în calcul faptul că jurnalistul a fost prezent la conferința de presă a liderului “Ravnopravie” și nu mai mult: nu a sondat opinia comunității ruse din Moldova și nici a membrilor formațiunii. În modul acesta spusele unui singur personaj sunt atribuite, în mod mecanic și neîntemeiat, asupra tuturor “rușilor” din Moldova.

Autorul știrii citează un caz care, chipurile, i s-ar fi întâmplat lui Klimenco la spital. Cititorul știrii poate să considere cazul drept real sau inventat, de rând ce jurnalistul nu s-a ostenit să-l verifice sau, cel puțin, să nu-l invoce, dacă nu este unul tipic. Cazul, la o adică, dacă nu este verificat de către jurnalist, are toate șansele să trezească, în același timp, indignarea unora și admirația altora față de presupusa atitudine a medicului față de un pacient. După cum se cunoaște, pacienții pentru medic nu au naționalitate și, cu atât mai mult, nu ar trebui să fie tratați pe criterii etnice și de oricare alt gen. Posibil, pentru scopul firesc al unei astfel de știri, respectivul medic ar fi fost mai relevant ca sursă de informație, decât Guvernul, la care a apelat în realitate jurnalistul. Opinia Guvernului era cunoscută și până la a o solicita. Să se fi așteptat, oare, autorul știrii ca Guvernul să spună altceva decât a spus?!

Jurnalistul precizează în final că “mișcarea social-politică „Ravnopravie” a obținut la alegerile parlamentare din noiembrie anul trecut 0,1% din voturi”. E un fel de a încheia

o știre, dar, totodată, în cazul concret, este sugerată ideea că afirmațiile au fost făcute în prag ne noi alegeri. Finalul, însă, și la aceasta, probabil, nu s-a gândit autorul, îi combate propria afirmație despre comunitatea rusă din Moldova, care “acuză că este discriminată și înjosită”, de rând ce o zecime de procent, trebuie să presupunem, al respectivei comunități, dorește să fie protejată de discriminare de formațiunea în cauză.

Fără pic de îndoială, instituția mediatică decide despre ce evenimente să comunice publicului și cum să o facă. Oricum, deciziile nu sunt luate aleatoriu, la întâmplare, ci în temeiul unor criterii, cum ar fi, de exemplu, relevanța evenimentului pentru public.

Din această perspectivă, jurnalistul, probabil, nu a reflectat suficient până a decide să scrie și să difuzeze știrea. Oricine e în drept să organizeze conferințe de presă. Dar jurnaliștii nu sunt obligați să scrie știri despre toate. Mai ales, în preajma campaniilor electorale, sunt organizate pseudo-evenimente cu personaje politice, scopul lor fiind la suprafață – politicienii să capete vizibilitate prin intermediul mass-mediei. Dar, până la urmă, mass-media ar trebui să distingă între evenimente și pseudo-evenimente. Dacă nu are această abilitate profesională, riscă să nimerească în capcană, spre nenorocul publicului pentru care comunică.

Codul deontologic precizează că *jurnalistul tratează echitabil toate persoanele cu care intră în contact în exercițiul meseriei sale și nu face discriminări pe criterii de gen, vârstă, etnie, religie, stare socială sau orientare sexuală. Jurnalistul menționează apartenența etnică a unei persoane doar când acest lucru este relevant din punct de vedere editorial.*

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Cum credeți, ce scop a urmărit autorul știrii și cum corespunde scopul lui cu deontologia profesională?
2. În ce măsură sunt motivate/justificate generalizările la care a recurs jurnalistul?
3. Considerați că citatul despre cazul cu medicul trebuia să fie reprodus neapărat?
4. Ce e bine și ce e rău în publicarea fidelă a opiniilor cititorilor ca reacții la știrea difuzată?

SCANDALUL SEXUAL CU IMPLICAREA LUI V. IORDAN

Expunerea temei

Cazul „Veaceslav Iordan” abordează dileme etice care vizează interesul public versus dreptul la viață privată. Este examinat gradul de prevalare a interesului public asupra celui privat care ar justifica reflectarea vieții private a unei persoane publice. Alte probleme etice se referă la utilizarea surselor și eventuala manipulare a jurnaliștilor de către subiecți interesați, difuzarea imaginilor cu caracter sexual explicit, nesepararea faptelor de opinie, publicarea datelor personale ale rudelor protagonistului. Prin acest studiu ne propunem să analizăm modul în care presa a ales să reflecte cazul „Veaceslav Iordan” și implicațiile etice pe care le-a comportat această reflectare.

Faptele

La 20 iulie 2009, în plină campanie electorală pentru alegerile anticipate din 29 iulie 2009, Jurnal TV (la acea vreme post de televiziune prin Internet) a difuzat un material video, filmat cu camera ascunsă, care prezenta o partidă de sex dintre un bărbat și două femei. Textul alăturat anunța că ar fi vorba de Veaceslav Iordan, director general al Agenției “Apele Moldovei”, ex-primar interimar de Chișinău și ex-candidat din partea PCRM pentru funcția de primar de Chișinău în anul 2007. Filmul, cu o durată de 1 min 40 secunde, prezenta imagini cu caracter erotic explicit, zonele intime fiind blurate. Aparent, bărbatul care apare în imagini este Veaceslav Iordan. Materialul a fost pus pe post fără a fi menționată sursa acestuia, fără detalii privind data și locul filmării. Ulterior, în presă au apărut informații potrivit cărora, „imprimările video au fost aduse la redacție”.

Imaginile au fost preluate cu rapiditate de alte posturi din R. Moldova, de portaluri web, de ziare, care în următoarele zile fie au difuzat secvențele video fără comentarii suplimentare, fie au solicitat opinii, în special ale membrilor PCRM, fie au mers mai departe, făcând reportaje din satul de baștină al lui Veaceslav Iordan. La momentul difuzării materialelor, Iordan nu a comentat în nici un fel imaginile date. Ulterior, acesta a dezmințit informația, prin telefon, la postul Pro TV (28 septembrie 2009). Imaginile nu au fost preluate, nici comentate de mass-media pro-guvernamentale. De menționat că **filmul a fost difuzat la o săptămână după ce în presa pro-guvernamentală a fost difuzat un film în care consulul României, Ion Nuică, apărea întreținând relații sexuale cu o tânără, angajată a Consulatului. Ulterior, consulul a fost rechemat.**

Probleme etice

O primă întrebare care ar trebui să ne-o punem, noi jurnaliștii, ține de justificarea deciziei de a difuza o astfel de informație. Era interesul public motivat în mediatizarea acestui caz și dacă da, în ce măsură?

La momentul difuzării filmului, Iordan exercita funcția de director general al Agenției “Apele Moldovei”, instituție guvernamentală, deci era un înalt funcționar de stat. Prin urmare, subiectul putea fi considerat de interes public pentru că viza conduita unui demnitar. Pe de altă parte, imaginile se refereau la viața privată a respectivului și nu aveau nicio legătură cu activitatea sa profesională. Or, conform normelor și standardelor deontologice locale și internaționale, *jurnalistul este dator să respecte dreptul persoanelor la viața privată și demnitate. Amestecul în viața privată este permis numai atunci când interesul public în dezvăluirea faptelor prevalează în fața protejării imaginii persoanei.*

Următoarea întrebare care derivă din cele expuse mai sus e dacă a prevalat sau nu interesul public asupra dreptului la viața privată?

Subiectul ar fi fost de interes public în primul rând dacă materialul ar fi demonstrat că demnitarul ar fi utilizat fonduri publice pentru a merge la „odihnă” în cabana din România unde, după cum s-a stabilit ulterior, a fost făcut filmul. Însă în nici unul din materialele care au făcut trimitere la materialul video nu se aduc probe că Iordan ar fi utilizat banii publici în scopul achitării plăților pentru „odihnă”.

În schimb, majoritatea mass-media au pus accentul pe faptul că Iordan este fostul candidat PCRM la Primăria Chișinău în alegerile din 2007, pedalându-se pe ideea că

membrii acestui partid ar fi depravați. Pe lângă imaginile respective au fost difuzate/publicate cu precădere și imagini din timpul campaniei din 2007 în care Iordan apare în spoturile publicitare cu lozinca “Nu vorbe, ci fapte!”, iar în unele cazuri s-au făcut generalizări punându-se semnul egalității între comuniști și lozinca „Bani, sex și sex și bani”. Or, ținând cont de faptul că la momentul difuzării filmului Veaceslav Iordan nu candida pe listele PCRM în campania electorală pentru alegerile anticipate din 29 iulie 2009, abordarea subiectului din perspectiva „calității” listelor electorale ale PCRM era irelevantă.

O altă prevedere deontologică general recunoscută stipulează că *jurnalistul va relata despre comportamentul privat al unei persoane publice doar atunci când acesta îi afectează capacitatea de exercitare a funcției publice*. Iar Codul deontologic al jurnalistului din RM (redacție nouă) prevede că *jurnalistul este dator să respecte dreptul la viață privată. Jurnalistul relatează despre comportamentul privat al unei persoane publice, fără consimțământul acesteia, doar atunci când un atare comportament îi afectează capacitatea de exercitare a funcției publice*.

A fost în cazul dat afectată capacitatea lui Iordan de a-și exercita funcția publică?

Instituțiile media care au ales să reflecte subiectul nu au pus accentul pe acest aspect, limitându-se la elementul de senzaționalism. Nici un jurnalist nu a încercat să relaționeze comportamentul lui Iordan în viața privată cu creșterea riscului ca acesta să devină șantajabil, ceea ce i-ar fi afectat capacitățile de a-și exercita onest datoria. Doar privit prin această prismă subiectul ar fi devenit de interes public major și ar fi trebuit urmărit în detaliu.

În concluzie, informația trebuia difuzată, dar era nevoie să fie tratată altfel. Mediatiizarea filmului ar fi fost justificată dacă ar fi fost abordată din perspectiva că e vorba totuși de un demnitar de rang înalt, care în acțiunile sale nu ar trebui să dea motive pentru a fi ulterior șantajat.

Sursele utilizate/Manipularea jurnaliștilor

Problema pe care o ridică reflectarea acestui caz e că informațiile de bază (filmul) au fost furnizate de surse neprecizate. Există un element major – perioada difuzării acestui film (la o săptămână după primul scandal cu tentă sexuală cu implicarea consulului român la Chișinău, pe de o parte, și campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate, pe de altă parte) – care ar fi trebuit să dea de gândit editorilor atunci când

discutau oportunitatea sau inoportunitatea publicării/difuzării imaginilor respective. Iar la luarea deciziei, pe balanță ar fi trebuit să fie puse răspunsurile la următoarele întrebări: *De unde vin imaginile date? Cine este interesat ca materialul, care evident nu este rezultatul muncii jurnalistului, să fie difuzat? Cine va avea de câștigat în urma difuzării filmului? Cine va avea de pierdut în urma difuzării clipului? S-ar putea ca jurnaliștii să fie manipulați, pentru ca aceștia, la rândul lor, să manipuleze opinia publică? Este subiectul vizat atât de “fierbinte” și de interes public major încât să fie difuzat imediat?*

Or, se pare că nu toate mijloacele de informare în masă care au decis să preia filmul au reușit să răspundă la aceste întrebări. Deși sursa care „a adus” materialul la redacția Jurnal TV nu a fost menționată, celelalte media au citat cu precădere drept sursă Jurnal TV, fără a încerca să afle de unde vin totuși imaginile. Potrivit Codului deontologic (redacție nouă) *jurnalistul publică doar informațiile despre care, în urma verificărilor, are convingerea că sunt veridice. Totodată, jurnalistul indică, de regulă, sursa informațiilor sale și întreprinde demersuri pentru a obține informația din surse citabile.* În aceste condiții putem prezuma că jurnaliștii au căzut în plasa persoanelor interesate de un scandal public care fie au urmărit să-și ia revanșa după publicarea unor informații similare cu implicarea consulului român, fie au ținut în imaginea concurentului electoral PCRM.

Utilizarea imaginilor cu caracter sexual explicit

Următoarea întrebare la care ar fi trebuit de căutat un răspuns e dacă existau suficiente motive pentru a difuza imagini erotice cu durata de 1,40 minute și pe cât de necesare au fost acestea în demersul de informare?

Toate mijloacele de informare în masă care au reflectat subiectul dat au difuzat/inserat din abundență în paginile ziarelor și pe site-urile de Internet imagini extrase din filmul erotic sau chiar link-uri directe către site-urile unde pot fi găsite acestea. Imaginile video de durată, chiar dacă zonele intime sunt blurate, ridică probleme de etică. Acestea au fost difuzate în ore de maximă audiență, în buletine de știri care sunt vizionate și de minori. Pe Internet au fost plasate linkuri și nu în toate cazurile a existat avertismentul că imaginile aveau caracter erotic explicit. Mai mult chiar, unele pagini web îndemneau cititorii să vizioneze filmul. “Vă invităm să vedeți mai jos filmulețul video, cu imagini porno, în care este implicat Veaceslav Iordan”, scria portalul UNIMEDIA.md la 21 iulie 2009, atenționând că “Imaginile sunt interzise pentru vizionare minorilor sub 16 ani”. Totuși, ținând cont de natura Internetului, nu există nici o garanție că minorii nu

vor accesa pagina dată când vor vedea un asemenea avertisment. De fapt, interesul adolescenților față de subiect ar putea chiar crește, odată ce acesta “este interzis”. În știrile ulterioare la acest subiect, această mențiune nu mai apare.

De notat că imaginile cu caracter sexual explicit au fost utilizate și în știrea în care Veaceslav Iordan încearcă să dezmințe acuzațiile prin telefon, afirmând că ar fi vorba de imagini trucate: imaginile cu caracter sexual explicit apar alături de fotografia lui Iordan (Pro TV, 28 septembrie 2009).

La aceste imagini se face trimitere și în alte materiale, care nu au legătură cu subiectul dat. Astfel, într-o știre irelevantă despre finalizarea construcției unui bloc de locuit pentru persoanele intern deplasate, UNIMEDIA.md amintește la 28 septembrie 2009 că Veaceslav Iordan a fost implicat într-un scandal sexual după ce „*la 20 iulie pe internet au fost publicate imagini video cu acesta făcând sex*”, fiind inclus și linkul către acestea. Nu este clară legătura logică dintre subiectul știrii și publicarea linkului spre filmul menționat?!

Limbajul și etichetele utilizate

Majoritatea presei care a reflectat subiectul Veaceslav Iordan a promovat stigmatizarea protagonistului și a tinerelor, chiar dacă nu au existat argumente cu privire la profesia acestora. Deși principiile etice generale prevăd că *jurnaliștii sunt obligați să evite necondiționat exprimările insultătoare, care pot provoca daune morale*, multe materiale au conținut etichete de genul “prostitute”, “curve”, „actorul porno”, „amorezul înflăcărat” etc.

Publicarea datelor personale ale rudelor protagonistului

În timp ce posturile TV s-au limitat la difuzarea imaginilor și uneori au încercat să ia reacții de la politicieni, publicațiile periodice au mers mai departe, ajungând în satul de baștină al lui Iordan. Acolo, reporterii îl pun la stâlpul infamiei pe Iordan, solicitând părerea consătenilor față de „isprava” lui Iordan. „*Cei mai mulți râd de el. De altfel, acesta niciodată nu s-a bucurat de mare autoritate în sat. Rudele, însă, îl apără, spunând că acest scandal ar fi fost organizat de vreun răuvoitor de-al lui Iordan, care-i sapă groapa*” (Ziarul de gardă, 18 august 2009). “*Am auzit la radio despre scandal, nu-mi vine să cred.*”

„Îl aveam de om ca lumea, dar de unde să știm noi cu ce se ocupă el la Chișinău?” (Jurnal de Chișinău, 24 iulie 2009). Mai mult chiar, se publică numele rudelor acestuia, deși numele mamei și surorii lui Veaceslav Iordan nu au nici o relevanță în cazul dat. Jurnaliștii consideră important să menționeze și numele copiilor minori ai lui Iordan, fără a se gândi la eventualele implicații pe care le poate avea acest fapt asupra lor.

Separarea faptelor de opinie/afirmații nefondate

Contrar prevederii din Codul Deontologic (redacție nouă) potrivit căreia *jurnalista face o distincție clară între fapte și opinii și nu-și prezintă propriile opinii drept fapte*, în unele materiale și reportaje din presa scrisă faptele nu au fost separate de opinie. „Deși a ajuns domn mare în capitală, Veaceslav Iordan nu uită de unde a plecat”, „mândru de isprava vecinului și prietenului său”, „Veaceslav Iordan pare să nu fie atât de deranjat de criza economică mondială și nici de criza politică din țară, șeful Agenției „Apele Moldovei”, „distrându-se” copios cu două tinere”, sunt doar câteva din formulările la care recurg autorii în materialele lor, din acestea fiind evidentă atitudinea părtinitoare față de protagonist.

Autorii au recurs în câteva rânduri la afirmații nefondate. Astfel, tinerele care apar în film alături de Iordan au fost numite de unii autori prostituate, deși nu sunt aduse dovezi că acestea într-adevăr ar face parte din această categorie. Iar Veaceslav Iordan este prezentat drept comunist, deși ulterior reprezentanți ai partidului infirmă calitatea acestuia de membru PCR!M!

Concluzie

Modalitatea în care presa a prezentat acest subiect a fost excesivă. Mass-media care au reflectat subiectul l-au tratat în mod senzationalist, pe tapet fiind puse detalii ce țin de viața privată, fără a reuși să justifice prevalarea interesului public și a impactului asupra vieții comunității. Presa a preluat imagini din surse neprecizate, a publicat imagini cu caracter sexual explicit, a pus etichete și a dezvăluit date cu caracter personal ale rudelor protagonistului, inclusiv ale copiilor minori.

În nici un material jurnalistic autorul nu a adus argumente și probe convingătoare care ar fi justificat decizia de a publica materialul video. În condițiile în care interesul public față

de imaginile respective era discutabil, editorii și redactorii-șefi ar fi trebuit să cântărească atent faptele înainte de a decide asupra publicării sau nepublicării unor astfel de materiale. Un lucru important pe care jurnaliștii nu ar trebui să-l uite e că, uneori, prin modul în care înțeleg să-și exercite profesia, aceștia pot în egală măsură ajuta, dar și dăuna.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Cum ai proceda în cazul în care la redacția unde ești angajat cineva ar aduce un film de acest gen? Ai da publicității filmul în cazul în care e solicitat anonimul? Cum ai proceda dacă materialul ar veni din surse citabile?
2. Este subiectul respectiv atât de “fierbinte” și de interes public major încât să fie difuzat imediat?
3. Din ce perspectivă ai aborda subiectul dacă ați lucra la un canal de știri? Din ce perspectivă ai aborda subiectul dacă ai lucra la o publicație scrisă?
4. Ai utiliza imaginile? Ce va avea de câștigat publicul dacă acestuia ii vor fi oferite astfel de imagini?
5. Cum ai proceda în cazul în care declarațiile anumitor surse ar conține etichete la adresa protagoniștilor materialului? Le vei cita fidel?

Notă:

Au fost citite, vizionate următoarele materiale: “NU VORBE, FAPTE!” Politik.md, 21 iulie 2009; „Sex în grup. Veaceslav Iordan, filmat în timp ce făcea amor cu două tinere”, Flux, 20 iulie 2009; „Ce are în plus comunistul Iordan?”, Timpul de dimineață, 22 iulie 2009; „Între două nu te plouă! Sex în grup cu un politician moldovean?”, Interlic, 21 iulie 2009; „Un nou scandal sexual la Chișinău”, Pro TV, 22 iulie 2009; „Veaceslav Iordan trebuie demis după scandalul sexual în care a fost implicat, declarație”, Pro TV, 23 iulie 2009; „Veaceslav Iordan despre scandalul sexual: Imaginile au fost montate!”, Pro TV, 28 septembrie 2009; „Candidatul comuniștilor implicat într-un scandal sexual”, Jurnal de Chișinău, 24 iulie 2009; „Scandalul sexual cu Veaceslav Iordan fără sfârșit”; „Iordan nu și-a prezentat demisia după ce a apărut într-un scandal sexual”, Ziarul de gardă, 21 iulie 2009, Ziarul de gardă, 6 august 2009; „Secretara lui Iordan: “La noi totul e stabil””, Ziarul de gardă, 7 august 2009; „Patimile lui Iordan lângă smeritele “Marta și Maria””, Ziarul de gardă, 19 august 2009; „Sex montat cu Iordan”, Ziarul de gardă, 1 octombrie 2009; „SCANDAL PORNO: “Eroul principal” este ex-candidatul PCRM la funcția de primar al mun. Chișinău, Veaceslav Iordan”, Unimedia, 20 iulie 2009; „Mark Tkaciuk despre scandalul sexual cu V. Iordan: Iordan nu este un politician important și nici nu este membru al PCRM”, Unimedia, 27 iulie 2009; „Iordan a fost alungat dintr-un apartament ocupat abuziv. Locuința a revenit unei familii social vulnerabile, Unimedia”, 28 septembrie 2009; „Ultima oră! Iordan a fost DEMIS!”, Unimedia, 11 noiembrie 2009.

SUICIDUL ÎN PRESĂ

Expunerea temei

Cazul “Romeo și Julieta din Nisporeni” examinează probleme etice ce țin de reflectarea în presă a cazurilor de suicid, de dezvăluirea datelor personale ale victimelor și sinucigașilor, inclusiv fotografiile acestora, de dreptul la intimitate al rudelor și prietenilor victimelor, dar și de prezentarea mai multor detalii senzaționale despre actul de suicid.

Faptele

La 21 martie 2011, mai multe mijloace de informare în masă au informat despre un caz tragic, soldat cu decesul a două persoane. Potrivit datelor procuraturii, în preajma unei localități din raionul Nisporeni, într-un automobil, au fost descoperite cadavrele unui tânăr (23 ani) și al unei tinere (19 ani). Procuratura a demarat investigațiile în baza a două versiuni: omor sau suicid. Ancheta preliminară a stabilit că tânărul, care era căsătorit, se afla într-o relație de dragoste cu tânăra pe care, potrivit primei versiuni a procurorilor, acesta ar fi împușcat-o, după care s-ar fi sinucis. Totodată, în casa părinților bărbatului a fost găsit un bilet în care se vorbea despre decizia celor doi de a se sinucide împreună.

Probleme etice

Prima problema care ar trebui analizată ține de decizia presei de a reflecta sau nu cazurile de suicid în general. La prima vedere, suicidul este un subiect care poate trezi interesul unei părți a publicului și crește audiența și, prin urmare, figurează printre subiectele de top cărora multe mass-media le dau preferință. Totuși, mai multe asociații internaționale ale jurnaliștilor recomandă redacțiilor să evite pe cât e posibil abordarea subiectelor de acest gen, în special când interesul public nu prevalează asupra celui privat. Un prim argument invocat ar fi potențialele efecte de *copycat* sau *imitație* din partea altor persoane care, încurajate de ceea ce văd pe ecran sau citesc în ziare, ar putea să procedeze la fel. Deși nu există o părere științifică unică asupra corelației dintre reflectarea în presă și numărul de suiciduri, mai multe studii relevă existența unei legături directe între numărul cazurilor de suicid reflectate de presă și creșterea numărului de cazuri reale care se produc ulterior¹. Persoanele cu psihicul labil pot fi influențate de detaliile ce rulează pe ecran și chiar pot recurge la modalitățile descrise în materiale pentru a-și pune capăt zilelor.

De aceea, redacțiile ar trebui să adopte coduri interne în care să fie specificată clar politica editorială în acest sens și regulile cu privire la reflectarea cazurilor de suicid, când decid să le oglindească. Atunci când redacțiile optează pentru reflectarea unor astfel de cazuri, acestea ar trebui să se conducă de anumite reguli menite să minimizeze eventualele daune pe care publicațiile le pot aduce altor persoane. Printre principiile de bază de care ar trebui să se conducă jurnaliștii se numără: evitarea publicării pe prima pagină a informațiilor despre suicid, cu excepția cazurilor de interes public, abordarea subiectelor de o manieră imparțială, obiectivă, fără a se axa pe senzational, și evitarea romantizării cazurilor date.

Publicarea datelor personale

Așa cum am văzut, în prima zi, cu mici excepții, presa nu a divulgat numele tinerilor decedați, informând în linii mari despre vârsta celor doi și detalii generale despre profesia/studiile acestora. O parte din materialele despre subiectul dat au fost echilibrate, prezentând detalii sumare, dar suficiente pentru ca auditoriul să fie informat despre acest caz de suicid. Totuși, în câteva rânduri, presa a făcut abstracție de principiile eti-

¹ Suicidal Behaviour and the Media: Findings from a systematic review of the research literature. Summary conclusions drawn by Kathryn Williams & Keith Hawton of the Centre for Suicide Research, Department of Psychiatry, Oxford University

ce și a prezentat din abundență astfel de detalii ca numele deplin al ambelor persoane, vârsta, fotografiile acestora, dar și detalii despre momentul în care s-a produs actul suicidal (Jurnal TV, 21 și 22 martie 2011). În zilele care au urmat, și alte media au făcut publice detalii legate de viața privată a celor doi, inclusiv mai multe fotografii ale acestora și extrase de pe postările lor pe o pagină de socializare (Pro TV, Moldova 1).

Pentru a înțelege dacă presa a încălcat sau nu principiile etice și deontologice, vom examina cazul dat din perspectiva a două scenarii. Primul presupune că ar fi vorba de un omor și un suicid (surse de la procuratura afirmă că tânăra nu ar fi cunoscut intenția iubitului său de a se sinucide împreună și că ea ar fi fost omorâtă de acesta), iar al doilea – că ar fi existat un pact suicidal, ambele persoane luând decizia comună de a se sinucide împreună.

Dacă presa ar fi urmărit primul scenariu, în tablou apare un sinucigaș, (care e în același timp și presupusul ucigaș al fetei) și, respectiv, o victimă a unui omor. Abordat din această perspectivă, în cazul dat presa nu trebuia să publice numele, imaginile, alte detalii care ar fi putut facilita identificarea tinerei. Aceste prevederi se conțin în Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova (redacție nouă), care spune că *Jurnalistul nu dezvăluie identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere ale agresiunilor sexuale.*

Urmărind cel de-al doilea scenariu, potrivit căruia tinerii ar fi decis de comun acord să se sinucidă, o primă întrebare pe care ar trebui să ne-o adresăm ca și jurnaliști e cine va avea de suferit în urma mediatizării cazului? Cum vor reacționa familiile „sfâșiate de durere” (citată de la un canal de televiziune) atunci când vor citi/viziona detalii șocante despre modul în care s-a produs tragedia? Pe cât de afectați vor fi rudele și prietenii de publicarea fotografiilor persoanelor, detaliilor despre cum a survenit decesul? Ținând cont de particularitățile cazului (tinerii au fost găsiți goi, în poziții ce ar sugera probabilitatea unui act sexual, iar biletul de adio conținea acuzații la adresa părinților), rudele se pot simți vinovate, rușinate, neînțelese. Prin urmare, autorii ar fi trebuit să țină cont de eventualele consecințe pe care le pot avea materialele publicate asupra membrilor familiei. Or, din păcate, în goana după senzațional, jurnaliștii au uitat să-și adreseze și să răspundă la aceste întrebări.

Limbaajul utilizat

Deși ghidurile de etică recomandă jurnaliștilor să nu glorifice și să romantizeze cazurile de suicid, anume în capcana asta au nimerit mai multe mijloace de informare în masă.

Jurnaliștii au recurs la expresii gen „Povestea lui Romeo și Julieta în variantă modernă”, „Romeo și Julieta de... este indicat satul de baștină”, pentru a da materialului o tentă romantic-tragică. Au fost cazuri când titlurile știrilor au avut un caracter ușor ironic: “Romeo... pe ultimul său drum” (Jurnal TV, 24 martie 2011). În plus, unele posturi au inclus pe fundal secvențe muzicale tragice, iar unele expresii utilizate aveau menirea de a induce un sentiment de milă. O astfel de abordare ar fi trebuit evitată, pentru a nu crea falsa impresie că suicidul este un fenomen care poate fi înțeles și tratat cu empatie. În caz contrar există riscul ca și alte persoane, care se confruntă cu probleme sentimentale, să ia decizii de acest fel. În rândul cercetătorilor există temeri că, în special unii adolescenți speriați, nefericiți sau depresivi ar putea dori să devină celebri și ar putea repeta la indigo cazurile de suicid. De asemenea, ar trebui de evitat detaliile care ar putea duce la identificarea protagoniștilor. În acest caz specific era suficient de indicat raionul în care a avut loc tragedia, nu și satul de baștină al tinerei.

Detalii senzaționale

Majoritatea mass-media care au reflectat subiectul dat au pus accentul pe senzațional, făcând o paralelă între tragedia dată și „Romeo și Julieta” lui Shakespeare. Subiectul care, în concepția reporterilor și editorilor, era unul „fierbinte”, pe lângă mai multe fotografii ale tinerilor în viață, preluate de pe o rețea de socializare, a fost ilustrat cu extrase din postările pe care le făcuse tânăra pe această rețea. „**lubirea poate fi și otravă și leac, iar cei îndrăgostiți o beau întotdeauna la nimereală**” este doar unul dintre gândurile cutremurătoare ale **<este indicat numele fetei>**, fata descoperita ieri moartă împreună cu amantul ei într-o mașină de lângă Nisporeni. Rândurile parcă-i anticipau nenorocirea care avea să se abată asupra ei. Ideile au fost postate de-a lungul timpului pe o rețea de socializare”, informa Jurnal TV în materialul intitulat „S-a rupt lanțul iubirii” din 22 martie 2011.

Deși în prima zi Pro TV a pus pe post un material mai mult sau mai puțin corect din punct de vedere etic, cu titlul „Un tânăr și iubita sa, găsiți împușcați în cap într-o mașină la intrarea în satul **<este indicată localitatea>**, raionul Nisporeni”, a doua zi pe forumul de pe pagina web a Pro TV au apărut informații despre identitatea victimelor și despre profilurile active ale acestora pe una din paginile de socializare. Aceasta i-a determinat pe jurnaliști să preia mai multe imagini și texte de acolo. *Statusurile postate pe o rețea de socializare de tânăra găsită ieri împușcată alături de iubitul său la **<este indicat satul>**, raionul Nisporeni, parcă ar prevesti nefericitul incident. În vârstă de 19 ani, fata are postate zeci de poze și mai multe statusuri, unele dintre care înfloară de-a dreptul*”, informa

Pro TV în materialul „Și-a prevestit moartea? Vezi aici statusurile fetei găsite moarte la <este indicat satul>”, postat la 22 martie pe pagina web a Pro TV.

Pe de o parte, astfel de detalii înseamnă mai mulți vizitatori, o audiență mai mare. Și în condițiile în care unii concurenți difuzaseră deja numele persoanelor, iar informațiile aflate de la utilizatorii site-ului erau inedite (trimitere la site-ul de socializare), canalul TV a ales să pună accentul pe informațiile obținute de pe rețeaua de socializare. Pe de altă parte, însă, aceasta a dus la creșterea numărului de comentarii din partea vizitatorilor. O parte din comentarii erau malițioase, acuzaatoare, judecând tinerii, dar și pe părinții acestora, pe care i-au etichetat, în special tânăra, cu astfel de termeni: *curvă, prostituată, debilă, indecentă, fufă, handicapați, proști*.

Un alt element senzațional a fost biletul de adio, pe care se presupune că tânărul l-ar fi lăsat părinților. Acesta a fost citat, cu lux de amănunte, de către toată presa care a reflectat subiectul. Mai multe canale de televiziune au ales să filmeze textul în prim-plan, secvențe din acesta fiind citite și de vocea de după cadru. „Nu ați fost mulțumiți de mine și nu m-ați înțelea niciodată, am luat această decizie împreună cu iubita mea să plecăm pe lumea cealaltă. Nu ne judecați. <Urmează semnătura și numele deplin>”.

Or, biletul de adio, din care se vedea clar că erau acuzați părinții, nu ar fi trebuit să apară în cadru, mai ales că acesta conținea și semnătura și numele deplin al tânărului. Atunci când decidem asupra reflectării unor astfel de cazuri ar fi bine de minimizat detaliile, pentru a evita cazurile de imitație.

De notat că detaliile precum „Oamenii legii i-au găsit pe cei doi, <urmează numele depline ale ambilor>, în pielea goală, ambii împușcați în cap”, nu sunt tocmai exacte. De fapt, din imaginile pe care le-au difuzat unele posturi tv se vede clar că fata poartă lenjerie de corp. Iar alte detalii, care nu au nici o relevanță, dar pot afecta și mai mult familiile celor două victime, țin de actul suicidal. „Cei doi tineri din <este indicat satul>, găsiți morți ieri într-o mașină, au decedat fie în timp ce întrețineau relații sexuale, fie imediat după. Această versiune este cercetată de oamenii legii, având în vedere poziția în care au fost găsiți și faptul că erau dezbrăcați”, informează Pro TV la 22 martie 2011. Numărul elementelor descriptive a crescut treptat, ajungând la maximum în știrea despre funeraliile tânărului, din 24 martie. Detaliile oferite de surse și de reporter au vizat numele, locul de muncă al ambilor tineri, au fost prezentate fotografiile lor preluate de pe un site de socializare, dar și imagini în care apar soția tânărului și părinții acestuia, imaginea cadavrului tinerei în sicriu, detalii privind locul de penetrare de către glonț a capului victimei. Iar secvențele din timpul procesiunii funerare, plânsetul și bocetele părinților (transliterate pe ecran) sunt în măsură să creeze o stare de disconfort multor telespectatori, în special celor emotivi.

Ghidul producătorilor BBC specifică că *atunci când o redacție decide să reflecte un suicid ar trebui în primul rând să nu ofere explicații simpliste celor întâmplate, sau să se axeze în principal pe durerea celor afectați de tragedie. Se recomandă evitarea detaliilor tehnice și grafice despre modalitatea de suicid, în special când e vorba de suiciduri neobișnuite.*

Concluzii

O parte din presa care a ales să reflecte subiectul dat a dat dovadă de tact și comportament etic și nu a oferit detalii care ar fi dus la identificarea protagoniștilor. Totuși, unele mass-media, în special posturi de televiziune, au fost ghidate în acțiunile lor de senzationalism și dorința de a atrage o audiență cât mai mare. Iar aceasta a dus la încălcarea mai multor principii etice: publicarea datelor personale, inclusiv a imaginilor sinucigașilor și victimelor, difuzarea detaliilor explicite despre modul în care s-a produs actul suicidal, publicarea imaginilor șocante și jenante. Detaliile prezentate sunt în măsură să dăuneze rudelor și apropiaților celor decedați. Nici un jurnalist nu a abordat subiectul din perspectiva oferirii de soluții pentru situații care, la prima vedere, par fără de ieșire.

Dacă un caz de suicid merită atenția reporterilor ar trebui de oferit spațiu și pentru a informa oamenii unde pot obține ajutor în caz de necesitate. Și dacă jurnaliștii au reacționat imediat când au citit pe forum despre numele de utilizator al fetei de pe rețeaua de socializare, mesajele unor telespectatori care abordează problema prin prisma necesității de a oferi consiliere și ajutor persoanelor care se confruntă cu probleme psihologice, a rămas din păcate în umbră. Nu au fost prezentate datele de contact ale anumitor organizații care oferă consiliere psihologică în Chișinău și alte localități din Republica Moldova.

Presa care a reflectat cazul s-a limitat la prezentarea informației din perspectiva organelor de anchetă, ideea principală pe care s-a mers fiind suicidul din cauza problemelor în dragoste. Or, suicidul e un fenomen complex și în reflectarea acestuia nu putem reduce totul la simple explicații; nu trebuie ca prin materialele noastre să creăm impresia că suicidul e o simplă soluție la o anumită problemă. Misiunea jurnalistului e de a reflecta faptele, dar și de a încerca să explice fenomenul, circumstanțele și eventualele consecințe asupra familiei.

Despre dilemele etice se poate de discutat la nesfârșit în condițiile în care acestea nu au un răspuns fără echivoc, dar să nu uităm că etica mass-media presupune de fapt etica unor ființe umane. Regula de aur a eticii – *Tratează-i pe alții așa cum ai vrea să fi*

tratat tu însuși sau Nu fă altuia ceea ce nu ai dori să ți se facă ție, iată unul din principiile de care ar trebui să ne conducem atunci când decidem cum reflectăm cazurile delicate din care fac parte și cele de suicid.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Dacă ai fi redactor ce decizie ai lua în legătură cu reflectarea cazurilor de suicid? Este cazul dat subiect de știre?
2. În cazul în care ai reflecta subiectul, ce detalii relevante ai include în material?
3. Ai include numele și fotografiile tinerilor?
4. Ai include imaginile cadavrelor?
5. Este etic ca astfel de cazuri să fie exploatare comercial de către mass-media pentru a atrage audiența?
6. Cum pot fi reflectate cazurile date fără a încălca normele etice?

REFLECTAREA PROTESTELOR VIOLENTE

Expunerea temei

Studiul dat abordează aspecte profesionale și etice privind reflectarea conflictelor, în speță a protestelor violente din 7 aprilie 2009. Sunt analizate problemele etice și profesionale ce țin de modalitățile de prezentare a știrilor, de informarea asupra motivelor și modului în care s-au derulat evenimentele, veridicitatea informației, citarea părților în conflict, respectarea prezumției nevinovăției, prezentarea imaginilor și limbajul utilizat.

Fapte

La 6 aprilie 2009, mii de persoane, majoritatea tineri, s-au adunat spontan în centrul Chișinăului pentru a protesta împotriva rezultatelor alegerilor din 5 aprilie 2009, pe care ei le considerau fraudate. Marșul de protest a decurs pașnic. La 7 aprilie, tinerii au revenit în Piața Marii Adunări Naționale. O parte din ei s-au deplasat în fața Parlamentului și Președinției, unde, după o primă ciocnire cu forțele de ordine, protestele au degenerat în violențe. Sediile acestor două instituții au fost devastate, iar Parlamentul a fost incendiat. Șeful statului Vladimir Voronin a acuzat opoziția că ar fi direct responsabilă de organizarea acțiunilor violente. La 8 aprilie, președintele Voronin a acuzat și statul vecin, România, că ar sta în spatele a ceea ce dânsul a numit „lovitură de stat”. Ambasadorul României a fost declarat persona non grata și expulzat, iar pentru cetățenii României a fost introdus regimul de vize. În noaptea de 7 spre 8 aprilie au început arestările, o parte din tineri fiind reținuți direct în stradă de către grupuri de persoane în civil. Ulterior au fost înregistrate zeci de cazuri de abuzuri, maltratări, încălcări ale drepturilor omului.

Probleme etice

Veridicitate, imparțialitate, obiectivitate

Principalele mass-media din RM au reflectat în mod diferit protestele din 6 și 7 aprilie, fiind remarcată tendința majorității de a face partizanat în favoarea sau defavoarea unei părți în conflict. Prima problemă pe care am identificat-o la reflectarea acestor evenimente ține de veridicitatea informațiilor prezentate. Protestele violente, ca și oricare conflict, prin natura lor, au două sau mai multe fațete, de aceea ar fi trebuit oglindite complex, fără a omite detalii importante, fără a scoate informația din context sau a interpreta anumite lucruri. Presa ar fi trebuit să caute rădăcinile, cauzele conflictului și să prezinte publicului informație veridică asupra acestuia. Or, tocmai acest lucru nu s-a întâmplat în cazul protestelor din 7 aprilie. Din câte am putut vedea din numărul foarte mare de materiale publicate/difuzate pe parcursul mai multor zile după 7 aprilie, o parte a presei a tirajat intens păreri unei sau altei tabere, prezentând opiniile acestora drept adevăr absolut. Așa cum prezentau doar o latură a conflictului, informațiile difuzate de o bună parte din posturile tv cu acoperire națională erau departe de a fi veridice, în special dacă ținem cont de faptul că jurnaliștii au stat mai aproape de politicieni, îndepărtându-se de adevărații protagoniști – persoanele care ieșiseră în stradă să protesteze.

Zecile de știri care reflectau cu lux de amănunte declarațiile președintelui Voronin, potrivit cărora principalii „organizatori ai răsturnării ordinii constituționale” ar fi România și partidele de opoziție, au fost în măsură să inducă telespectatorilor percepția că respectivii ar fi într-adevăr cei responsabili de violențe. Au urmat informații despre aceea că majoritatea protestatarilor se aflau sub influența drogurilor (informație infirmată de ministra Sănătății) (NIT, 10 aprilie 2009), despre așa-zisa implicare a angajaților Consiliului Europei în organizarea evenimentelor (informații dezmințite ulterior de Secretarul General al CoE, care a acuzat postul Moldova 1 că nu ține cont de principiile unui jurnalism responsabil) (Moldova suverană, 8 iulie 2009, Moldova 1, 8 iulie 2009) etc.

Informația a fost prezentată selectiv de multe posturi tv, anumite detalii fiind omise din context, ceea ce a dus la distorsionarea tabloului evenimentelor propriu-zise. Materialele din care este evident subiectivismul și părtinirea posturilor (Moldova 1, NIT, N4) nu au fost în măsură să informeze multilateral audiența. Telespectatorilor le-au fost servite informații care au blamat liderii opoziției, au promovat intens toate acțiunile întreprinse de guvernare, evitând să abordeze zecile de cazuri de îngrădire a drepturilor omului, de aresturi, expulzări ale ziariștilor străini etc. Posturile respective

au prezentat foarte sumar sau deloc părerea tinerilor, care au fost implicați direct în evenimente. Postul public Moldova 1, de exemplu, și-a început buletinul informativ „Mesager” din 7 aprilie cu știrea despre devastarea de către mii de protestatari a sedilor Parlamentului și Președinției. Motivele care au determinat tinerii să iasă în stradă nu au fost expuse nici în această știre, nici în știrile ulterioare (!).

Or, dacă jurnaliștii s-ar fi condus cu strictețe de principiile etice referitoare la veridicitatea și echilibrul informației, acest lucru nu s-ar fi întâmplat. Reflectarea conflictelor de o asemenea anvergură este un lucru deosebit de sensibil din punct de vedere etic. Rolul jurnalistului, potrivit doctrinelor deontologice, e de a afla adevărul și de a-l comunica publicului. Dar nu trebuie să uităm că adevărul se află întotdeauna la mijloc. Iar doctrina “mijlocului de aur”, care îndeamnă spre evitarea extremelor și luarea părților, ar trebui să devină o primă regulă de care ar trebui să țină cont presa atunci când se angajează în reflectarea conflictelor.

Separarea faptelor de opinie

Au fost înregistrate mai multe cazuri în care, în știri, faptele nu au fost separate de opinie, afirmațiile și comentariile jurnalistului lăsând să se întrevadă atitudinea personală față de un protagonist sau altul. Astfel, la 8 aprilie, NIT pune pe post câteva știri despre acțiunile „anti-protest” din Taraclia și Edineț, în care informația nu e separată de opinie, prezentatoarea afirmând că *oamenii nu vor permite dezmățul și că liderii au instigat la acte de vandalism*. De asemenea, atunci când informează despre starea victimelor, prezentatoarea afirmă, pe un ton acuzator, că la spital sunt internați polițiști *dar și protestatarii care au făcut dezmățul*, lăsând, prin intonație, să se întrevadă atitudinea personală față de protestatari. Și N4 a avut multe materialele controversate în care faptele nu au fost separate de opinie, jurnaliștii deseori etichetând, acuzând, exprimându-și părerea personală. Or, jurnaliștii nu ar fi trebuit să-și prezinte propriile păreri în știri, în special când e vorba de situații de conflict de o asemenea amploare. Potrivit Codului deontologic, *materialele de opinie trebuie prezentate în paginile/emisiunile/rubricile special dedicate sau sunt delimitate grafic de cele de informații*.

Corectitudinea și echilibrul surselor

Pentru a fi corecte și echilibrate, materialele trebuiau să prezinte toate părțile vizate în subiectele controversate și să trateze în mod egal părțile implicate în dispută. Or, în condițiile în care anumitor puncte de vedere le-au fost oferite mai multă atenție decât

altora, acestea au devenit proeminente și, implicit, au putut să afecteze percepția publicului despre ce se întâmpla în societate.

Ținând cont de faptul că televiziunile servesc drept principală sursă de informare pentru majoritatea populației, presa ar fi trebuit să prezinte informații complexe, care ar fi prezentat opinia ambelor părți, ajutând publicul să înțeleagă ce se întâmpla în Chișinău la acea vreme.

Totuși, mai multe posturi de televiziune nu au ținut cont de criteriile corectitudinii și echilibrului surselor, prezentând publicului informații dintr-o singură perspectivă. Astfel, majoritatea materialelor de la postul public Moldova 1 și cele private NIT, Prime, N4 și, parțial EU TV, au fost inspirate dintr-o singură sau mai multe surse, care prezentau aceeași poziție, și anume poziția administrației publice centrale asupra evenimentelor din 6 și 7 aprilie. La Moldova 1 nu a fost prezentată părerea nici unui participant la proteste (!). Or, în condițiile în care postul public a difuzat foarte multe știri despre eveniment, ar fi fost absolut necesar să fie întrebați și tinerii de ce au ieșit în stradă să protesteze.

Limbajul și imaginile utilizate

Jurnalismul responsabil presupune nu doar prezentarea veridică a faptelor, ci și utilizarea unui limbaj corect și decent. Exagerările și limbajul licențios utilizat în mod deliberat, cum ar fi limbajul peiorativ sau etichetele atribuite anumitor persoane sau organizații, precum și imaginile manipulate astfel încât anumite părți să apară în lumină negativă ridică grave semne de întrebare cu privire la respectarea standardelor etice și profesionale.

Limbajul la care au recurs jurnaliștii în descrierea protestelor violente de la Chișinău în perioada 6-10 aprilie 2009 a fost unul mai mult sau mai puțin decent, jurnaliștii abținându-se de la utilizarea expresiilor licențioase și insultătoare. Totuși, unele posturi (NIT, de exemplu) au recurs de multe ori la etichete atunci când au vorbit despre liderii opoziției, care au fost prezentați drept distrugători ai statalității, organizatori ai „dezmățului banditesc”, „infractori”, instigatori la acțiuni de vandalism, inițiatorii „dezmățului”, „ticăloși”, „cretini” etc. Jurnaliștii nu au ținut cont de faptul că citarea directă de către mass-media și tirajarea acestor acuzații poate să ducă la escaladarea situației și polarizarea societății.

Au fost înregistrate cazuri în care materialele puse pe post au conținut limbaj obscen explicit, cum ar fi, de exemplu, știrea privind agresarea cameramanului de la Moldova

1 de către unul din protestatari. Deși expresiile licențioase sunt audibile, acestea nu sunt bruiate, recurgându-se chiar la repetiție, cadrul respectiv fiind repetat de 2 ori consecutiv, pentru a amplifica efectul (!) (Mesager, 9 aprilie 2009). Secvența respectivă a fost reluată de mai multe ori în buletinele din perioada monitorizată.

Imaginile de la protestele violente au fost folosite din abundență, fiind repetate frecvent, deseori fără comentarii. În unele cazuri, acestea au durat câte 18 minute din buletinul de știri (Moldova 1, TV 7, 7 aprilie 2009). Or, abundența imaginilor cu mesaj violent, de la evenimente care deja s-au consumat, ridică semne de întrebare cu privire la standardele etice și profesionale.

Comportamentul etic al jurnaliștilor este pus la îndoială de cele mai multe ori atunci când imaginile prezintă aspecte ce nu corespund realității, când acestea sunt trucate, dar și atunci când anumite știri sunt ilustrate cu imagini ce nu au legătură cu textul, cu partea informațională.

Or, imaginile au fost utilizate de unele posturi și în știri ce nu se refereau direct la ele, pentru a ilustra efectele/consecințele protestelor. De asemenea, au fost înregistrate mai multe cazuri în care imaginile au fost montate astfel încât să prezinte informații distorsionate care ar pune în lumină proastă anumite persoane. Astfel, la 9 aprilie, Moldova 1 difuzează imaginile din timpul protestelor la rubrica „No comment”, cu mențiunea că evenimentele s-au derulat la 7 aprilie. Din imaginile care apar pe ecran, un telespectator avizat poate să realizeze că e vorba de un montaj al imaginilor preluate la protestele din 6 aprilie și cele din 7 aprilie. În cadru apar în câteva rânduri președintele PLDM Vlad Filat și reprezentantul Partidului Democrat Chiril Lucinschi, în timpul protestelor din 6 aprilie, care privesc, cu fețe radioase, ce se întâmplă în apropiere. Aceste imagini sunt urmate de secvența ce prezintă sediul Președinției improșcat cu ouă, lucru care s-a produs la 7 aprilie. Faptul că imaginile au fost preluate în zile diferite este confirmat și de haina în care apare Chiril Lucinschi la începutul secvenței, care este diferită de cea în care Lucinschi apare câteva cadre mai târziu (!). Imaginile cu lideri sunt urmate de secvențe violente. Mesajul transmis unui telespectator neavizat în acest caz ar fi că Filat și Lucinschi ar fi mulțumiți de faptul că sediul Președinției este atacat și, implicit, că aceștia ar fi organizatorii violențelor.

În buletinul de știri din 7 aprilie, Moldova 1 a pus pe post multe imagini filmate în timpul ciocnirilor violente dintre protestatari și organele de forță. În acestea apare și liderul PLDM Vlad Filat, care cheamă protestatarii să meargă din fața Președinției în PMAN – vocea se aude clar pe fundalul fluierăturilor și scandărilor. La 9 aprilie, Moldova 1 difuzează în reluare aceleași imagini, cu diferența că vocea lui Filat nu mai poate fi auzită,

aceasta fiind acoperită de fluierături. O primă impresie pe care o lasă secvența dată e că Vlad Filat instigă tinerii la violențe.

N4 oferă un alt exemplu de manipulare a imaginilor și sunetului: în buletinul din 9 aprilie de la N4, la rubrica „No comment” sunt difuzate imagini pe durata a 11 minute, care finalizează cu un sumar, în care pe fundalul muzicii apare, răsând, Vlad Filat. Cadrele se repetă de 2 ori, fiind urmate de imaginea a doi polițiști răniți și devastarea sediilor.

În cazurile descrise mai sus, mesajul transmis publicului, inclusiv prin imagini, a fost unul care distorsionează adevărul. Speculațiile asupra evenimentelor tragice ar fi trebuit evitate, la fel ca și repetarea imaginilor șocante care pot provoca temeri inutile sau panică în rândul populației.

Respectarea prezumției nevinovăției

Respectarea prezumției nevinovăției este unul din elementele de bază ale jurnalismului obiectiv; jurnaliștii trebuie să acționeze responsabil și să se abțină de la acuzații la adresa diferitelor persoane, pornind de la premisa că orice persoană este considerată nevinovată până la demonstrarea vinei acesteia în instanță.

Majoritatea posturilor au citat apelul semnat de Vladimir Voronin în care s-a spus despre aceea că „liderii opoziției au ales calea crimei grave”, „au dirijat lovitura de stat”, scopul acestora fiind „de a distruge statalitatea RM”. Unele posturi au perpetuat aceste acuzații grave, referindu-se la ele de mai multe ori pe parcursul zilelor de după protestele violente. Ținând cont de pericolul escaladării situației, jurnaliștii nu ar fi trebuit să citeze direct acuzațiile, iar atunci când au făcut-o erau obligați să prezinte și părerea celor acuzați, în condiții egale ca spațiu și timp.

În unele cazuri, jurnaliștii au prezentat informațiile astfel încât liderii opoziției au fost făcuți indirect responsabili de cele întâmplate, fără a fi respectată prezumția nevinovăției. De exemplu, lead-ul știrii privind negocierile dintre opoziție și administrația centrală, citit de către jurnalistul de la NIT, spune că „Discuțiile s-au încheiat fără rezultate încurajatoare, deoarece opoziția declină responsabilitatea pentru dezastrul pe care l-a făcut în stradă” (NIT, 7 aprilie 2009), de unde telespectatorul poate deduce că dezastrul a fost făcut de opoziție, dar aceasta nu vrea să-și recunoască vina.

Deși nu existau probe că anume opoziția ar fi organizat acțiunile de protest, în buletinele de știri, jurnaliștii au făcut deseori astfel de afirmații ca „sute de tineri ghidați de opoziție” (NIT, N4, 7 aprilie 2009), „acțiunile sunt rezultatul acțiunilor opoziției” (NIT,

7 aprilie 2009), „liderii au instigat la actele de vandalism” (NIT, 8 aprilie 2009) „acei care au pus la cale barbaria au fugit din țară” (NIT, 9 aprilie 2009) etc.

Concluzie

Majoritatea posturilor tv monitorizate au avut un comportament ce nu a întrunit standardele profesionale, fiind încălcate flagrant principiile etice și deontologice de reflectare a conflictelor; au fost tratate incorect părțile aflate în conflict, au fost stereotipizați negativ liderii a trei partide de opoziție – Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat și Alianța „Moldova Noastră”.

În general, majoritatea mijloacelor de informare în masă monitorizate nu au ținut cont de criteriile reflectării corecte și echidistante, prezentând publicului informații tendențioase și dezechilibrate. De cele mai dese ori, materialele au fost bazate pe o singură sursă, chiar și în cazurile în care contextul era evident necesar. Majoritatea posturilor au folosit excesiv imaginile înregistrate la protestele violente, care au fost repetate frecvent, deseori fără comentarii. Or, abundența imaginilor cu mesaj violent, de la evenimente care deja s-au consumat, învederează o deviere serioasă de la standardele etice și profesionale.

Posturile tv nu au avut suficiente emisiuni, în care să se propună publicului o analiză a evenimentelor și a cauzelor producerii acestora, să ofere informație de context, să discute despre consecințele protestelor etc. Astfel, se poate afirma că la reflectarea protestelor violente din aprilie 2009 principalele mass-media din Moldova nu au aplicat mecanismul autoreglementării suficient, nu au informat corect și echidistant publicul, nu au oferit diverse puncte de vedere.

Teme

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Cum ai relata în direct despre protestele violente, dacă ai fi angajat al unui post de televiziune?
2. Cum ai aborda subiectul dacă ai fi angajat al unei publicații cotidiene?

3. Care ar fi sursele de bază la care ai recurge pentru a ilustra evenimentele?
4. Ce imagini ai utiliza?
5. Vei include în materiale declarațiile xenofobe și incitante ale unor protestatari?
Dacă da, cum vei prezenta aceste declarații?

Tiparul executat la Casa Editorial-Poligrafică "Bons Offices"
Bd. Gagarin 10, MD-2001
Tel/Fax: 500-895; Tel.: 500-577
e-mail: ion@bons.md

Studiul „Stimularea gândirii critice a jurnaliștilor” a fost elaborat și publicat cu suportul Programului Comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Susținerea Democrației în Moldova”